

บทที่ 4

ผลการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 ลักษณะทั่วไปของแก่งละว้า

4.1.1 ที่ตั้งและลักษณะแก่งละว้า

แก่งละว้าเป็นแหล่งน้ำจืดขนาดใหญ่ลำดับที่ 16 ของประเทศ มีพื้นที่ประมาณ 19 ตารางกิโลเมตร หรือ 12,000 ไร่ มีลักษณะเป็นอ่างเก็บน้ำวงรี มีเกาะแก่งต่าง ๆ มากมาย อยู่ในบริเวณตำบลบ้านไผ่ ตำบลเมืองเพีย ในเขตอำเภอบ้านไผ่ และตำบลโคกสำราญ ในเขตอำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

แก่งละว้าอยู่ห่างจากขอนแก่นประมาณ 35 กิโลเมตร ตั้งอยู่ประมาณเส้นรุ้งที่ 16 - 11 - 11 เหนือ เส้นแวงที่ 102 - 41 - 19 ตะวันออก อยู่ห่างจากตัวอำเภอบ้านไผ่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือเป็นระยะทางประมาณ 12 กิโลเมตร อยู่ทางฝั่งขวาของลำน้ำชีและมีน้ำขังตลอดปี ส่วนยาวที่สุดของบึง ประมาณ 11 กิโลเมตร ส่วนกว้างที่สุดประมาณ 3 กิโลเมตร บึงนี้มีโอกาสรับน้ำเข้าบึง 2 ทาง ทางหนึ่งจากลำห้วยธรรมชาติ และอีกทางหนึ่งจากแม่น้ำชี ลำห้วยสำคัญที่รับน้ำลงสู่อ่างมีอยู่ 3 สาย คือห้วยหนองเหียน ห้วยเมืองเพีย และห้วยบ้านเป่า พื้นที่รับน้ำลงบึงแก่งละว้า โดยการวัดจากแผนที่มาตราส่วน 1 : 50,000 ปรากฏว่าพื้นที่รับน้ำลงบึงมีประมาณ 946.25 ตารางกิโลเมตร ส่วนทางน้ำสายสำคัญที่ไหลออกจากบึงลงสู่ลำน้ำชีมี 2 สาย คือ ห้วยจิบแจง และห้วยปากผีแป้ง โดยทั่วไปในฤดูแล้งจะมีน้ำขังอยู่ในบึงประมาณระดับ 156.50 เมตร (ร.ท.ก.) คิดเป็นความจุของน้ำประมาณ 19 ล้านลูกบาศก์เมตร และมีพื้นที่ผิวน้ำประมาณ 10 ตารางกิโลเมตร

4.1.2 สภาพดิน

จากการสำรวจของกรมชลประทานจังหวัดขอนแก่น พบว่าพื้นที่อ่างเก็บน้ำบึงแก่งละว้าประกอบด้วยดิน 3 ชนิด คือ ดินเหนียว ดินตะกอน และดินตะกอนปนทราย ดังนั้น ในช่วงปลายบึงแก่งละว้ามักจะถูกน้ำกัดเซาะขาดทุกปี ซึ่งกระทบต่อวิถีชีวิตประจำวันของประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณรอบแก่งละว้า

4.1.3 สภาพทางอุทกวิทยา

สภาพฝนในเขตบึงแก่งละว้า พบว่าฝนที่ตกส่วนใหญ่เป็นฝนที่มาจากอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ โดยมีฝนตกชุกในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคมของทุกปี

นอกจากนี้ยังมีฝนที่เกิดจากอิทธิพลของลมจร แต่ก็มีในปริมาณน้อยมาก คือมีเพียง 16 % เท่านั้น ในช่วงเดือนกันยายน ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยทั้งปีประมาณ 1,127.2 มิลลิเมตร จำนวนวันที่ตกเฉลี่ยตลอดทั้งปี ประมาณ 60 วัน

ในด้านสภาพน้ำท่าของบึงแก่งละว้า พบว่า บึงนี้มีโอกาสได้รับน้ำจากลำห้วยหนองเขียน ห้วยเมืองเพี้ย และห้วยบ้านเป้าทางหนึ่ง กับน้ำที่ไหลบ่าตลิ่งเข้ามาจากลำน้ำชีอีกทางหนึ่ง แต่น้ำที่ได้รับในกรณีหลังนี้จะมีเฉพาะในปีที่มีน้ำไหลหลากมาในลำน้ำชีมากเท่านั้น จากการศึกษาสถิติระดับน้ำในลำน้ำชีปรากฏว่าในรอบ 12 ปี บึงนี้จะได้รับน้ำที่ไหลบ่าเข้ามาจากลำน้ำชีเพียง 5 ปี ดังนั้นจึงพอกล่าวได้ว่าต้นทุนหลักที่จะ supply น้ำให้บึงแก่งละว้าได้โดยแน่นอนคือ ห้วย 3 สายดังกล่าว จากการศึกษาสภาพน้ำพบว่าโอกาสที่จะมีน้ำไหลลงบึงจะเกิดขึ้นในช่วงฤดูฝนคือระหว่างเดือน พฤษภาคม – ตุลาคม และเดือนที่มีน้ำไหลลงบึงมากที่สุดคือเดือนกันยายนซึ่งเป็นเดือนที่มีฝนตกชุกที่สุด และเกิดน้ำท่วมในช่วงเดือนกันยายน - เดือนตุลาคมของทุกปี ส่วนน้ำในบึงจะทรงอยู่ได้นานเท่าใดนั้น ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของน้ำชี ตามปกติระดับน้ำในลำน้ำชีจะเกิดน้ำนองช้ากว่าบึงประมาณ 15 วัน โดยทั่วไประดับน้ำในแม่น้ำชีจะค่อย ๆ เริ่มลดลงตั้งแต่ประมาณกลางเดือนตุลาคมเป็นต้นไป ส่วนน้ำในบึงจะเริ่มไหลออกจากบึงประมาณเดือนพฤศจิกายน และไหลไปเรื่อย ๆ ตามธรรมชาติจนกว่าระดับน้ำในบึงจะมีระดับเท่ากับระดับทางน้ำไหลออกน้ำจึงจะหยุดไหลและจะเริ่มมีน้ำไหลลงบึงอีกครั้งหนึ่งในฤดูฝน

สภาพการขึ้นลงของน้ำในบึงส่วนใหญ่อาศัยน้ำต้นทุนจากลำห้วยที่ได้รับน้ำทั้ง 3 สายดังกล่าว และในบางปีที่มีน้ำในลำน้ำชีไหลหลากมากก็จะเอ่อล้นตลิ่งในเขตอำเภอชนบท (ซึ่งอยู่ทางด้านเหนือน้ำ) แล้วไหลลงหนองกองแก้ว และไหลบ่าไปลงบึงแก่งละว้าด้วย รวมทั้งการเอ่อล้นท่วมของแม่น้ำชี เข้ามาในบึงแก่งละว้าทางตอนล่างอีกทางหนึ่ง แต่ปีใดที่น้ำในแม่น้ำชีมีน้อยน้ำจากแม่น้ำชีก็จะมีไม่ไหลบ่าเข้าในบึง แต่น้ำในบึงจะไหลออกตามลำห้วยจิบแจง และห้วยปากผี แบ่งลงสู่แม่น้ำชี

4.1.4 ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม/ภูมิทัศน์ของแก่งละว้า

จากการศึกษาพบว่า แก่งละว้านอกจากจะเป็นแหล่งน้ำที่มีความสำคัญต่อชาวชุมชนแล้ว ยังเป็นแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยสัตว์น้ำ ได้แก่ ปลานานชนิด เช่น ปลาตะเพียน ปลานุทราย ปลาฉลาด ปลาแขยงข้างลาย ปลาหมอ ปลาขาวนา ปลากระมัง ปลาแก้มขี้ ปลากระสูบจุด ปลายี่ร้อยขาว ปลาอีโท เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมี ปู กุ้ง และหอยชนิดต่างๆ ซึ่งหอยที่พบมากที่สุดคือหอยไซ

นอกจากสัตว์น้ำดังกล่าวแล้ว ยังมีสัตว์ชนิดต่างๆ อีกเช่น แมลงน้ำ (ได้แก่ แมลงสองปีก มวน แมลงปอ เป็นต้น) สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ (ได้แก่ กบหนอง เขียดจิก/เขียดบัว เป็นต้น) สัตว์เลื้อยคลาน (เช่น จิ้งจกบ้านหางแบน จิ้งจกบ้านหางหนาม งูเหลือม เป็นต้น) สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม (เช่น ค้างคาวปีกถุงเคราดำ หนูหริ่งนาหางยาว หนูหริ่งบ้าน เป็นต้น) และนกนานาชนิด (เช่น นกแอ่นทุ่งใหญ่ นกแอ่นตาล นกเหยี่ยว นกกระจ่างหัวขวาน นกเค้าแมว นกตีทอง นกอีวาบตั้งแตง เป็นต้น)

สำหรับสภาพแวดล้อม หรือภูมิทัศน์โดยรอบพบว่าแก่งละว้านอกจากจะมีเกาะแก่งจำนวนมากแล้ว บริเวณรอบแก่งละว้ายังมีธูปฤาษี และบัวหลวงจำนวนมาก อีกทั้งยังปกคลุมไปด้วยต้นไม้ที่ขึ้นกระจัดกระจายแต่ไม่มากนัก มีพื้นที่ป่าละเมาะหรือบริเวณไม้พุ่ม บริเวณหญ้า และพื้นที่ว่างเปล่า หรือที่โล่ง

4.2 ลักษณะทั่วไปของชุมชนและพื้นที่รอบแก่งละว้า

แก่งละว้าเป็นแหล่งน้ำ แหล่งอาหารและทรัพยากรที่สำคัญสำหรับการดำรงชีวิตและการสร้างงาน อาชีพให้กับชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณรอบแก่งละว้า ชาวบ้านในแก่งละว้ามีงานทำกันตลอดทั้งปี ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนา ทำไร่มันสำปะหลัง เลี้ยงสัตว์ เก็บบัว ทำธูปฤาษี ประมง ค้าขาย รับจ้างทั่วไป เยาวชนและผู้ใหญ่ในวัยกำลังแรงงาน ไปทำงานรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม ไม่ห่างจากตัวอำเภอเท่าใดนัก อาทิ โรงงานทำรองเท้า โรงงานตัดเย็บเสื้อผ้า โรงงานแก๊ส โรงงานกระเบื้อง และมีบางส่วนจะทำงานรับจ้างอยู่ในหมู่บ้าน เช่น โรงงานทอผ้าไหม ผ้าฝ้าย ตัดเย็บเสื้อผ้าโหล มีการรับจ้างปั้นสำลี และรับจ้างในธุรกิจขนาดเล็ก โดยให้บวบเป็นวัตถุดิบเพื่อแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น ไม้ถูหลัง ที่ใส่สบู่ รองเท้า กระเป๋า เป็นต้น ชุมชนในแถบนี้ทั้งหมดใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำแก่งละว้าในการทำเกษตรกรรม และการประปา ลักษณะชุมชนเป็นชุมชนชนบทแบบดั้งเดิมมีบ้านเรือนตั้งกระจัดกระจายเป็นกลุ่ม คุ้ม บ้านในบางแห่งบ้านเรือนตั้งติดกันหนาแน่น การสุขาภิบาลในหมู่บ้านยังไม่ค่อยดี มีร่องน้ำขังหลายหมู่บ้าน จึงชุกชุมด้วยยุงลาย สิ่งแวดล้อมที่เป็นปัญหาก็จะมีหลายหมู่บ้านที่เลี้ยงหมู และปล่อยน้ำเสียลงแก่งละว้า

ในชุมชนแก่งละว้า มีกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย เช่น มีกิจกรรมโอท็อป มีกลุ่มทอผ้าไหม ผ้าฝ้าย ซึ่งเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน มีกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ในแต่ละหมู่บ้าน มีกองทุนหมู่บ้านที่รองรับเงินกองทุนหมู่บ้านของรัฐบาล มีกลุ่มปลูกถั่ว กลุ่มผักปลอดสารเคมี กลุ่มปลาต้ม กลุ่มจักสาน เสือกก กลุ่มต้นธูปฤาษี กลุ่มนารวม กลุ่มนาปรัง กลุ่มเลี้ยงกบคอนโด กลุ่มโรงสีชุมชน ศูนย์ผลิตพันธุ์ข้าวพื้นเมืองชุมชน กลุ่มประมง ศูนย์เกษตรอินทรีย์ กลุ่มปลาไร่บอง กลุ่มทำไข่เค็ม กลุ่ม

เลี้ยงไก่ กลุ่มแม่บ้าน อสม. กลุ่มเลี้ยงปลาในบ่อซีเมนต์ กลุ่มเลี้ยงกบในบ่อซีเมนต์ กลุ่มจิ้งหรีด กลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม กลุ่มซาโบบ่มอนผสมน้ำผึ้ง กลุ่มทอพรหมเช็ดเท้า กลุ่มเยาวชน กลุ่มผลิตขนมดอกจอก กลุ่มสมุนไพรพื้นบ้าน กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กลุ่มพลังงานทดแทน ฯลฯ

ในชุมชนแห่งนี้มีหลายหน่วยงานที่เข้ามาให้การสนับสนุนและช่วยเหลือชาวบ้านในกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ ศูนย์ฝึกอาชีพและสงเคราะห์สตรีรัตนากา สิ่งแวดล้อมภาค 10 จังหวัดขอนแก่น องค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ศูนย์พัฒนาประชากรและชุมชน (PDA บ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น) กองทุนเงินล้านของรัฐบาล อนามัยชุมชน เทศบาลตำบลเมืองเพีย เทศบาลตำบลโคกสำราญ และเทศบาลตำบลบ้านไผ่ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน เกษตรอำเภอบ้านแฮด และบ้านไผ่ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านไผ่ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น ค่ายศิริพัชรินทร์ โครงการสหกรณ์พลังแม่เพื่อแผ่นดิน ศูนย์การวิจัยโรคเขตร้อนมหาวิทยาลัยขอนแก่น ในโครงการศึกษาพยาธิใบไม้ตับในพื้นที่ระบาดแห่งละว้าแบบบูรณาการ ซึ่งมีการศึกษาในหลายมิติ ได้แก่ ความชุกของพยาธิใบไม้ตับในนักเรียนของหมู่บ้านรอบแห่งละว้า ความชุกและระบาดวิทยาทางซีรัมของโรคพยาธิใบไม้ตับ การศึกษาเชิงนิเวศ การระบาดของพยาธิใบไม้ตับในพื้นที่แห่งละว้า และการศึกษาเชิงพฤติกรรม การรับรู้และปรับสุขนิสัยร่วมกับการให้ความรู้แก่ชุมชนแบบมีส่วนร่วม

วัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันในชุมชนแห่งละว้า มีวัฒนธรรมชุมชนเป็นแบบชุมชนชนบทดั้งเดิมและเป็นครอบครัวขยาย ประชาชนมีความรักความสามัคคี ให้ความเคารพนับถือผู้อาวุโสและผู้นำชุมชน มีการอาศัยพึ่งพากันแบบเครือญาติ เป็นครอบครัวที่สามีภรรยาแต่งงานและอยู่ร่วมกัน มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว 3-5 คน ประชากรส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา และนับถือศาสนาพุทธ มีวัดและพระสงฆ์ ในการประกอบกิจกรรมทางศาสนาอยู่ในชุมชน ชุมชนจะร่วมกันทำกิจกรรมเกี่ยวกับศาสนา และกิจกรรมอื่นเรื่องต่าง ๆ เช่น บุญส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ งานบุญผ้าป่า บุญกุฐิน บุญอุทิศส่วนกุศล งานบวช งานแต่งงาน งานลอยกระทง งานสงกรานต์ งานขึ้นบ้านใหม่ งานแข่งกีฬาเชื่อมความสัมพันธ์ เป็นต้น

ด้านสาธารณสุขในพื้นที่แห่งละว้า พบว่ามีสถานอนามัย (สอ.) ประจำตำบล / หมู่บ้านซึ่งใน ตำบลโคกสำราญ อำเภอบ้านแฮด มี 3 แห่งคือ สอ.บ้านโคกสำราญ สอ.บ้านเลียบเงือก และ สอ.บ้านดง ส่วนตำบลเมืองเพีย อำเภอบ้านไผ่ มี 2 แห่ง คือ สอ.บ้านเมืองเพีย และ สอ.บ้านละว้า และในพื้นที่ ตำบลบ้านไผ่ อำเภอบ้านไผ่ มี สอ.ตำบลบ้านไผ่ จำนวน 1 แห่ง นอกจากนี้ยังมีศูนย์สาธารณสุขมูลฐาน (ศสมฐ.) อยู่ประจำทุกหมู่บ้าน และมีบริการแพทย์แผนไทย

แก่งละว้า นับว่าเป็นแหล่งน้ำจืดขนาดใหญ่ที่มีบทบาทสำคัญต่อหมู่บ้านต่างๆ ในตำบลโคกสำราญ อำเภอบ้านแฮด และตำบลบ้านไผ่ ตำบลเมืองเพีย อำเภอบ้านไผ่ สำหรับลักษณะทั่วไปของชุมชนและพื้นที่รอบแก่งละว้าในระดับอำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน มีดังนี้

4.2.1 อำเภอบ้านแฮด

อำเภอบ้านแฮด เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดขอนแก่น ตั้งอยู่ทางตอนกลางค่อนข้างไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของจังหวัด มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียง คือ

ทิศเหนือ	ติดกับ อำเภอพระยืนและอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
ทิศตะวันออก	ติดกับอำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
ทิศใต้	ติดกับอำเภอบ้านไผ่
ทิศตะวันตก	ติดกับอำเภอบ้านไผ่และอำเภอมัญจาคีรี

อำเภอบ้านแฮดเดิมเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอบ้านไผ่ ทางราชการได้แบ่งพื้นที่การปกครองออกมาจัดตั้งเป็นอำเภอบ้านแฮด เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2550 อำเภอนี้มีองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น 5 แห่ง ได้แก่ เทศบาลตำบลบ้านแฮด เทศบาลตำบลโคกสำราญ เทศบาลตำบลรังสรรค์ องค์การบริหารส่วนตำบลโนนสมบูรณ์ และองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแขง มีพื้นที่ทั้งหมด 205.2 ตารางกิโลเมตร ประชากรทั้งสิ้น 32,275 คน มีรัฐวิสาหกิจ 3 แห่ง ประกอบด้วย สำนักงานไฟฟ้าอำเภอบ้านแฮด สถานีรถไฟบ้านแฮด ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์บ้านแฮด มีโรงพยาบาลทั่วไปขนาด 60 เตียง 1 แห่ง และสำนักงานสาธารณสุข 1 แห่ง สถานีอนามัยตำบล จำนวน 7 แห่ง สภาพทางเศรษฐกิจและโครงการสาขาการผลิตที่สำคัญ คือ

ก. ด้านการเกษตร พืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ ข้าวนาปี จำนวน 49,213 ไร่ มันสำปะหลัง จำนวน 13,765 ไร่ อ้อยโรงงาน จำนวน 23,028 ไร่ ไม้ผล (มะม่วง) จำนวน 1,500 ไร่ และ พืชผัก จำนวน 200 ไร่

สำหรับกลุ่มทางด้านการเกษตร ได้แก่ กลุ่มทำนา 1 กลุ่ม มีสมาชิก 265 คน กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร 6 กลุ่ม มีสมาชิก 210 คน กลุ่มยุวเกษตรกร 1 กลุ่ม มีสมาชิก 76 คน และ กลุ่มปรับปรุงคุณภาพมะม่วง 1 กลุ่ม มีสมาชิก 86 คน

ข. ด้านการอุตสาหกรรม มีโรงงานอุตสาหกรรมที่ได้รับอนุญาตดำเนินการทั้งหมดจำนวน 20 แห่ง ในจำนวนนี้อยู่ที่ตำบลบ้านแฮด 13 แห่ง ตำบลโนนสมบูรณ์ จำนวน 6 แห่ง และ ตำบลโคกสำราญ จำนวน 1 แห่ง

ค. ด้านการพาณิชย์ มีสถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิงขนาดใหญ่ จำนวน 2 แห่ง และมีสหกรณ์ จำนวน 3 แห่ง

ง. ด้านการท่องเที่ยว มีสถานที่ท่องเที่ยวได้แก่ (1) แก่งละว้า เป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่ มีพื้นที่รอยต่อกับอำเภอบ้านไผ่ ในส่วนของอำเภอบ้านแฮด ตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลโคกสำราญ ห่างจากที่ว่าการอำเภอบ้านแฮด ประมาณ 10 กิโลเมตร เนื้อที่ประมาณ 13,000 ไร่ (2) อ่างเก็บน้ำห้วยเตย บ้านหนองกระหนวน หมู่ที่ 4 ตำบลโนนสมบูรณ์ห่างจากปากทางถนนมิตรภาพ (ช่วงอำเภอบ้านแฮด – อำเภอเมืองขอนแก่น) 10 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 2,000 ไร่ (3) ต้นยางใหญ่ อยู่บริเวณบ้านป่าแดง ตำบลโคกสำราญอยู่ติดริมฝั่งแม่น้ำชี เป็นสวนป่าสาธารณะ มีต้นยางขนาดน้อยใหญ่ประมาณ 30 ต้น ส่วนต้นยางที่ใหญ่ที่สุด มีขนาด ความกว้าง 8 เมตร (โดยรอบลำต้น วัดจากโคนต้น 1 เมตร) สูงประมาณ 64 เมตร

สำหรับตำบลโคกสำราญ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่อยู่ติดกับแก่งละว้านั้น จากการศึกษาในด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า

– ด้านเศรษฐกิจ

ประชาชนในท้องถิ่นส่วนใหญ่มีอาชีพหลักคือทำนา อาชีพรองคือการประมง ในตำบลโคกสำราญมีกลุ่มอาชีพและกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ มากมายหลายกลุ่ม อาทิ กลุ่มข้าวนาปรัง กลุ่มประมง (รายได้วันละประมาณ 1,000 บาท) กลุ่มทอผ้า กลุ่มธูปฤาษี (พัฒนาชุมชนให้การส่งเสริมได้เงินเดือนละ 4,000 บาท) กลุ่มเกษตรกร กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนเงินล้าน กลุ่มประมง กลุ่มเลี้ยงไก่ (เทศบาลสนับสนุน) กลุ่มทำไข่เสริม (ลูกละ 5 บาท กศน. ใ้เงินสนับสนุน 2,000 บาท) กลุ่มแม่บ้าน กลุ่ม อสม. กลุ่มทอผ้า กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ (รัฐสนับสนุน) กลุ่มทอเสื่อกก กลุ่มเกษตรปลอดสารเคมี กลุ่มปลาร้าบองและถั่วสมุนไพร (กลุ่ม OTOP)

นอกจากนี้ยังมีโรงสีชุมชน ศูนย์ผลิตข้าวชุมชน ซึ่งมีการผลิตข้าวพันธุ์พื้นเมือง มีศูนย์เกษตรอินทรีย์ โดยเกษตรอำเภอให้การสนับสนุนการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ และอบรมแนะนำพันธุ์ข้าวให้กับชาวบ้านในชุมชน

ผู้ที่อยู่ในวัยกำลังแรงงานส่วนใหญ่เป็นแรงงานไร้ฝีมือและกึ่งไร้ฝีมือจะอพยพแรงงานไปทำงานต่างถิ่นและนอกหมู่บ้าน เช่น กรุงเทพฯ ชลบุรี ระยอง ศูนย์มีชัย โรงงานแหวน เป็นต้น ในตำบลนี้ มีคนงานว่างงานไม่มากนัก คือมีเพียงประมาณ 10 กว่าคนต่อหมู่บ้าน สำหรับปัญหาในด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ขาดแคลนเครื่องสูบน้ำสำหรับกลุ่มนารวม ชาวบ้านมีเงินไม่พอใช้และขาดแคลนเงินลงทุนในการประกอบอาชีพทำให้ชาวบ้านเป็นหนี้ทั้งหมู่บ้าน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นหนี้นอกระบบ และยอมจ่ายดอกเบี้ยในอัตราสูง ชาวบ้านไม่ต้องการไปลงทะเบียนกับหน่วยงานของรัฐ เพราะได้เงินกู้ช้ากว่า อย่างไรก็ตามชาวบ้านเห็นว่าไม่ควรมียกกองทุนหมู่บ้าน เพราะทำให้ชาวบ้านเป็นหนี้กันมาก ดังนั้น หากไม่มีกองทุนหมู่บ้านจะทำให้ชาวบ้านเป็นหนี้ น้อยลง

– ด้านสังคม

ตำบลโคกสำราญ มีอาณาเขต ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลบ้านไผ่ อำเภอบ้านไผ่ ทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลหนองแขง อำเภอบ้านแฮด ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลหนองแปน อำเภอมัญจาคีรี

ตำบลโคกสำราญอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอบ้านแฮด มีประชากร 8,976 คน และครัวเรือนจำนวน 2,132 ครัวเรือน มีหมู่บ้านทั้งสิ้น 16 หมู่บ้าน คือ หมู่ 1 บ้านโคกสำราญ หมู่ 2 บ้านหนองมะเขือ หมู่ 3 บ้านหนองเกี้ยว หมู่ 4 บ้านเลียบเงือก หมู่ 5 บ้านดอนปอแดง หมู่ 6 บ้านดง หมู่ 7 บ้านป่าแดง หมู่ 8 บ้านหนองหัวช้าง หมู่ 9 บ้านป่าม่วง หมู่ 10 บ้านโนนพันชาติ หมู่ 11 บ้านโคกสำราญ หมู่ 12 บ้านทางพาด หมู่ 13 บ้านแจ้งกระนวน หมู่ 14 บ้านโคกสำราญ หมู่ 15 บ้านดง หมู่ 16 บ้านดอนปอแดง

ในตำบลโคกสำราญ มีโรงเรียนจำนวน 9 แห่ง และมีการสอนในระดับอนุบาล จนถึงระดับมัธยมศึกษา ปีที่ 3 มีเด็กในวัยเรียนกว่า 1,300 คน อย่างไรก็ตาม ผู้ที่มีฐานะดีในท้องถิ่นมักจะส่งบุตรหลานไปเรียนในตัวอำเภอบ้านไผ่ หรือที่อำเภอเมืองขอนแก่น เพราะต้องการแยกกลุ่มเพื่อนไม่ให้ชักชวนกันไปเที่ยวเล่น และต้องการให้บุตรหลานมีประสบการณ์นอกท้องถิ่น

ในด้านสุขภาพอนามัยนั้นจะมี อสม. และเจ้าหน้าที่อนามัยเข้ามาดูแล และให้คำแนะนำหากเป็นการเจ็บป่วยที่ไม่ร้ายแรงหรือไม่มากนัก หรือเจ็บป่วยด้วยโรคทั่วไป ก็จะไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลสิรินธรโนนสมบูรณ์ แต่หากอาการหนักหรือเป็นโรคร้ายแรงก็จะไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลศูนย์ขอนแก่น หรือ โรงพยาบาลศรีนครินทร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ปัญหาสุขภาพของชาวบ้านในตำบลโคกสำราญ พบว่าส่วนใหญ่ เป็นโรคเบาหวาน รองลงมาคือโรคพยาธิใบไม้ตับ มีผู้ป่วยเป็นโรคไข้หวัดนกไม่มากนัก และมีผู้ป่วยเป็นโรคเอดส์เพียง 2-3 คน นอกนั้นจะเป็นเพียงการปวดเมื่อยแขน ขา หรือกล้ามเนื้อในกลุ่มที่ทำงานหนักและกลุ่มผู้สูงอายุ และในช่วงฤดูฝนจะมีปัญหาเรื่องโรคไข้เลือดออก เพราะมีร่องน้ำซึ่งเป็นแหล่งที่เกิดยุงลายในหมู่บ้าน

สำหรับพฤติกรรมกรรมการกินอาหารของชาวบ้านนั้น ส่วนใหญ่ทราบว่าควรรับประทานอาหารสุก ๆ ดิบ ๆ แล้วจะทำให้เกิดโรคพยาธิใบไม้ตับ มะเร็งตับ และมะเร็งท่อน้ำดี ชาวบ้านจึงเลิกรับประทานปลาดิบ เพราะเห็นว่าเป็นปลาในแก่งละว้า แต่ยังคงรับประทานเนื้อวัวดิบอยู่เพราะมีรสชาติอร่อย อีกทั้งยังเชื่อว่าเมื่อรับประทานพร้อมสุรา ก็จะสามารถฆ่าพยาธิได้

ในตำบลโคกสำราญ มีปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งจะคอยช่วยเหลือในงานบุญ ประเพณี วัฒนธรรม พิธีกรรมหรือเทศกาลต่าง ๆ และเมื่อถึงเทศกาลงานบุญ ชาวบ้านก็จะมา

ร่วมงานกันอย่างพร้อมเพียงทุกหมู่บ้าน ส่วนปัญหาสังคมอื่นๆ เช่น ฉกชิงวิ่งราว ลักเล็กขโมยน้อย มีไม่มากนัก

- ด้านสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

ตำบลโคกสำราญมีสภาพทางกายภาพ เป็นพื้นที่ลุ่ม ๆ ดอน ๆ ไม่มีภูเขา ไม่มีป่าไม้ เหมาะกับการเพาะปลูกเป็นบางส่วนเพราะบางพื้นที่เป็นดินเค็มเพาะปลูกยาก มีลำห้วยหนอง คลอง บึง เป็นจำนวนมาก มีลำน้ำชีไหลผ่าน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านป่าแดง บ้านแจ้งกระนวน และบ้านป่าม่วง

ในการดูแลรักษาแหล่งน้ำแก่งละว้า นั้น ชาวบ้านดูแลรักษาตนเองโดยไม่มีกฎระเบียบของตำบล/หมู่บ้าน สภาพแวดล้อมของตำบลโคกสำราญมีปัญหาอยู่บ้างในเรื่องวัชพืชที่ขึ้นอยู่จำนวนมากในแก่งละว้า ในช่วงเดือน พฤษภาคม - สิงหาคม และไหลมาปิดเส้นทางประมง และการเดินเรือ แต่การกำจัดวัชพืชทำได้ยากเพราะต้องใช้งบประมาณมาก นอกจากนี้ยังมีปัญหาน้ำท่วมในช่วงฤดูฝน เพราะไม่มีที่ระบายน้ำ ปัญหาการปล่อยน้ำเสียจากคอกหมูลงร่องน้ำ และการเผาขยะมูลฝอยทำให้ส่งกลิ่นเหม็นในหมู่บ้าน

อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านในตำบลโคกสำราญเห็นว่าหากเกิดกระบวนการมีส่วนร่วมจากหลาย ๆ องค์กรและทุกตำบลหมู่บ้านรอบแก่งละว้าก็จะสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวร่วมกันได้ อีกทั้งสามารถร่วมกันปรับภูมิทัศน์ พัฒนาแก่งละว้าให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งใหม่ของจังหวัดขอนแก่นได้

สำหรับความคาดหวังของชุมชนที่มีต่อมหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้แก่

(1) ชาวบ้านในตำบลโคกสำราญมีความคาดหวังให้มหาวิทยาลัยขอนแก่น เข้าไปศึกษาวิจัยถึงความต้องการของชาวบ้านในการฝึกอบรม เพื่อพัฒนาอาชีพหรือกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เช่น การแปรรูปอาหาร การพัฒนาคุณภาพไข่เค็ม การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม เป็นต้น

(2) การมีหน่วยแพทย์เคลื่อนที่มาให้ความรู้ บริการสุขภาพ และแนะนำการดูแลสุขภาพและการออกกำลังกายให้ชาวบ้าน นอกจากนี้ หากมีอาจารย์ไปสอนดนตรีพื้นบ้านหรือศิลปวัฒนธรรมอีสาน ก็จะทำให้การจัดงานต่าง ๆ ในหมู่บ้านโดดเด่น มีสีสัน เป็นที่ดึงดูดใจทั้งจากคนในท้องถิ่นและต่างถิ่น

(3) ชาวบ้านคาดหวังให้มหาวิทยาลัยขอนแก่นเข้ามาช่วยเรื่องการพัฒนาพื้นที่ในด้านต่าง ๆ รวมทั้งการทำบ้านดินเพื่อรองรับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวของแก่งละว้าในอนาคต

สำหรับหมู่บ้านต่างๆ ในตำบลโคกสำราญที่มีอาณาเขตติดต่อกับแก่งละว้า มี 6 หมู่บ้าน ซึ่งแต่ละหมู่บ้าน มีศักยภาพ ดังนี้

4.2.1.1 บ้านโคกสำราญ หมู่ 1

บ้านนี้ผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายสนอง ศรีภูมิ มีจำนวน 232 ครัวเรือน มีประชากรชาย 492 คน หญิง 481 คน รวม 973 คน มีผู้อยู่ในวัยกำลังแรงงาน จำนวน 725 คน อาชีพหลัก คือ ทำนา อาชีพรอง ได้แก่ รับจ้าง ประมง มัดต้นธูปฤๅษี

จุดเด่นของหมู่บ้านนี้ คือ มีกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ กลุ่มผลิตปุ๋ยชีวภาพ / ปุ๋ยอินทรีย์ และทอผ้าไหม ซึ่งมีความเข้มแข็ง

สำหรับจุดด้อยของหมู่บ้าน คือ สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่เจ็บป่วยด้วยโรคเบาหวาน รองลงมาคือ โรคพยาธิใบไม้ตับ และมีจำนวนไม่มากนักที่เป็นโรคมะเร็ง

หน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนกิจกรรมในหมู่บ้าน ได้แก่ เทศบาลตำบลโคกสำราญ สำนักงานเกษตรอำเภอบ้านไผ่ ซึ่งให้การส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกรเพื่อปลูกผักปลอดสารพิษ และจัดสร้างศูนย์ปลูกผักปลอดสารพิษบ้านโคกสำราญ นอกจากนี้มหาวิทยาลัยขอนแก่น ยังได้มารณรงค์ส่งเสริมการบริโภคอาหารปลอดภัย ตรวจอุจจาระเพื่อคัดกรองโรคพยาธิใบไม้ตับให้ชาวบ้าน

ในด้านศักยภาพในการพัฒนานั้น ผู้นำและชาวบ้านเห็นว่าในพื้นที่มีศักยภาพที่จะพัฒนาให้แก่งละว้าเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ และบริเวณแก่งละว้ายังสามารถจัดทำตลาดนัดปลาเพื่อขายตรงระหว่างชาวประมงและผู้ซื้อในราคายุติธรรม

สิ่งที่ต้องการให้มหาวิทยาลัยขอนแก่นเข้ามาพัฒนา ได้แก่ ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางด้านสุขภาพของมหาวิทยาลัยขอนแก่นเข้ามาให้การสนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชนมีความรู้ทางด้านสุขภาพและมีบริการตรวจสุขภาพทุกปี นอกจากนี้ยังต้องการให้มีการติดตามโครงการป้องกัน / รักษาโรคพยาธิใบไม้ตับอย่างต่อเนื่อง

4.2.1.2 บ้านโคกสำราญ หมู่ 11

ผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายประดิษฐ์ ทองหาร หมู่บ้านนี้มี 169 ครัวเรือน ประชากรชาย 347 คน หญิง 375 คน รวม 722 คน ชาวบ้านมีอาชีพหลัก คือ ทำนา ประมง อาชีพรอง ได้แก่ ทอเสื่อกก มัดต้นธูปฤๅษี

จุดเด่นของหมู่บ้าน คือ มีกลุ่มแม่บ้านทอเสื่อ (แปรรูป) ส่วนจุดด้อยของหมู่บ้านนี้ คือ มีปัญหาดินเค็ม ไม่มีคลองส่งน้ำเพื่อการเกษตรทำให้พื้นที่นาข้าวได้รับน้ำไม่เพียงพอ นอกจากนี้ยังมีชาวบ้านเจ็บป่วยด้วย โรคเบาหวาน มะเร็ง และพยาธิใบไม้ตับ

ศักยภาพในการพัฒนา คือ ในพื้นที่ที่สามารถพัฒนาสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้น โดยการจัดทำร่องน้ำเพื่อระบายน้ำเสียในชุมชน และการปรับปรุงทัศนียภาพในหมู่บ้านให้ดูสวยงามขึ้น

4.2.1.3 บ้านโคกสำราญ หมู่ 14

ผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายประยูร ปากเมย หมู่บ้านนี้มี 173 ครัวเรือน ประชากรชาย 379 คน หญิง 365 คน รวม 744 คน มีผู้อยู่ในวัยกำลังแรงงาน 526 คน ประชากรมีอาชีพหลัก คือ ทำนา อาชีพรอง ได้แก่ ประมง ทำไร่เค็ม เลี้ยงสัตว์ มัดต้นธูปฤาษี

จุดเด่นของหมู่บ้าน คือ มีกลุ่มแม่บ้านทำปลาร้าบอง กลุ่มไข่เค็ม กลุ่มเกษตรกรเลี้ยงโคเนื้อ และแหล่งท่องเที่ยวล๊ะว้า

จุดด้อยของหมู่บ้านนี้ คือ มีการใช้สารเคมีในการทำนาอย่างมากและต้นทุนการทำนาสูง เพราะต้องใช้น้ำมันในการสูบน้ำเข้านา

ศักยภาพการพัฒนาหมู่บ้าน คือสามารถขยายตลาดทำโรงงานรับซื้อต้นธูปฤาษี และขยายตลาดรับซื้อผลิตภัณฑ์จากกลุ่มแม่บ้าน หรือ กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน

หน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุน ได้แก่

- กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ในโครงการแก้ไขความยากจน (กข.คจ.) (งบประมาณ 200,000 บาท) เป็นกองทุนเงินกู้ปลอดดอกเบี้ยเพื่อแก้ปัญหาหนี้นอกระบบ

- เทศบาลตำบลโคกสำราญ จัดฝึกอบรม ดูงาน เพื่อเสริมทักษะ การจัดการกลุ่มแม่บ้านที่ต้องการประกอบอาชีพเสริม (งบประมาณ 200,000 บาท) เช่น ให้เลี้ยงเป็ดเพื่อทำไข่เค็ม แต่ปัจจุบันโรงเลี้ยงเป็ดมีกลิ่นเหม็น กลุ่มแม่บ้านจึงต้องซื้อไข่เป็ดจากตลาดนอกชุมชนมาทำไข่เค็ม

- กองทุนไทย – เยอรมันเพื่อการพัฒนา (งบประมาณ 600,000 บาท) โดยกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เข้ามาส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อ

หมู่บ้านนี้มีความต้องการให้มหาวิทยาลัยขอนแก่นเข้ามาส่งเสริมสนับสนุนในการศึกษาหาแนวทางขยายตลาดผลิตภัณฑ์จากกลุ่มแม่บ้านและการส่งเสริมความรู้ทางด้านเทคโนโลยี (คอมพิวเตอร์) ให้กับเยาวชนในชุมชน

4.2.1.4 บ้านหนองหัวช้าง หมู่ 8

ผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายภาคภูมิ อัครจักร มีจำนวนครัวเรือน 96 ครัวเรือน ประชากรชาย 380 คน หญิง 334 คน รวม 714 คน มีผู้อยู่ในวัยกำลังแรงงาน 240 คน ชาวบ้านมีอาชีพหลัก คือ ทำนา อาชีพรอง ได้แก่ รับจ้าง ประมง

จุดด้อยของหมู่บ้านคือ หมู่บ้านนี้มีปัญหาดินเค็ม น้ำท่วมนา สมาชิกเป็นโรคเบาหวาน พยาธิใบไม้ดับ

หน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุน ได้แก่ พัฒนาชุมชนจังหวัดขอนแก่นโดยให้การฝึกอบรมสมาชิกในชุมชนในการดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้ทางเกษตรอำเภอบ้านแฮด เข้ามาให้การฝึกอบรมการฟุ้งตนเอง ลดรายจ่ายในครอบครัว ปลูกผักสวนครัว เพื่อบริโภคในครัวเรือน (งบประมาณ 5,000 บาท)

หมู่บ้านนี้มีความต้องการให้มหาวิทยาลัยขอนแก่นเข้ามามีส่วนช่วยในการพัฒนา ได้แก่ การศึกษาแนวทางการกำจัดวัชพืชและการใช้ประโยชน์จากวัชพืชในแก่งละว้า บ้านหนองหัวช้าง เพราะมีวัชพืชจำนวนมากในแก่งละว้า ทำให้พื้นที่แก่งละว้าต้นเงิน ไม่สามารถสูบน้ำขึ้นมาทำการเกษตรได้ นอกจากนี้หากได้มีการฝึกอบรมเพื่อสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้กับเยาวชนในชุมชนก็จะช่วยให้เยาวชนมีจิตสำนึกและห่วงแหนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

4.2.1.5 บ้านดอนปอแดง หมู่ 5

ผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายเหรียญ ชาจันทร์ดี หมู่บ้านนี้มี 155 ครัวเรือน ประชากรชาย 367 คน หญิง 359 คน รวมทั้งสิ้น 726 คน ชาวบ้านมีอาชีพหลัก คือ ทำนา และอาชีพรอง ได้แก่ ประมง รับจ้าง

จุดเด่นของหมู่บ้าน คือ เรื่อง การประมง มีท่าเรือรับซื้อ - ขายปลา มีกลุ่มจักสาน และมีกลุ่มเกษตรกรรมผลิตปุ๋ยชีวภาพเพื่อใช้ในไร่นา

จุดด้อยของหมู่บ้าน คือ ชาวบ้านผลิตปุ๋ยชีวภาพเพื่อใช้ในไร่นาได้ไม่ต่อเนื่อง เพราะการรวมกลุ่มยังไม่เข้มแข็งพอ นอกจากนี้ยังมีวัชพืชปกคลุมบริเวณท่าเรือจำนวนมากซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการประมงของหมู่บ้าน

หน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่นซึ่งมาจัดสร้างโรงปุ๋ยอินทรีย์ให้กับกลุ่มเกษตรกรรมผลิตปุ๋ยชีวภาพเพื่อใช้ในไร่นาบ้านดอนปอแดง (งบประมาณ 100,000 บาท)

ศักยภาพในการพัฒนาของหมู่บ้าน ได้แก่ การปรับปรุงภูมิทัศน์ในชุมชนและการส่งเสริมสนับสนุนกลุ่มเกษตรกรรมผลิตปุ๋ยชีวภาพอย่างต่อเนื่องและส่งเสริมสนับสนุนกลุ่มประกอบอาชีพประมง

หมู่บ้านนี้มีความคาดหวังจากมหาวิทยาลัยขอนแก่นในเรื่องการสนับสนุนกลุ่มประมง หาแนวทางการพัฒนาบริเวณท่าเรือบ้านดอนปอแดงให้เป็นตลาดนัดปลา เพื่อให้ผู้บริโภคในชุมชน และหมู่บ้านใกล้เคียงได้ซื้อปลาในราคาถูก

4.2.1.6 บ้านดอนปอแดง หมู่ 16

ผู้ใหญ่บ้าน ชื่อ นายสุทธิ แผล่ป้อง หมู่บ้านนี้มี 84 ครัวเรือน ประชากรชาย 197 คน หญิง 188 คน รวม 385 คน ชาวบ้านมีอาชีพหลัก คือ ทำนา อาชีพรอง ได้แก่ รับจ้าง ประมง

จุดเด่นของหมู่บ้านนี้ คือ มีการจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้าชุมชน มีกลุ่มทอเสื่อกก นอกจากนี้ยังมีความโดดเด่นในเรื่องงานบุญประเพณี และบวชสามเณรภาคฤดูร้อนของหมู่บ้าน

จุดอ่อนของหมู่บ้าน ได้แก่ คลองส่งน้ำเพื่อการเกษตรไม่ทั่วถึงพื้นที่นาข้าว ทำให้ชาวบ้านมีน้ำใช้เพื่อการเกษตรไม่เพียงพอ นอกจากนี้ สมาชิกในชุมชนยังป่วยเป็นโรคเก๊าท์ และโรคเบาหวาน

หน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุน ได้แก่ เทศบาลตำบลโคกสำราญ เข้ามาสนับสนุนเรื่องการทอเสื่อกก และสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน โดยสอนการเย็บผ้าให้กับแม่บ้าน (งบประมาณ 100,000 บาท)

ศักยภาพในการพัฒนาหมู่บ้าน ได้แก่ การจัดระเบียบชุมชน การปรับปรุงภูมิทัศน์ และการจัดการน้ำทิ้งจากครัวเรือน เพื่อช่วยรักษาสุขภาพแวดล้อมและแหล่งน้ำในชุมชน

หมู่บ้านนี้มีความต้องการให้มหาวิทยาลัยขอนแก่น เข้ามาช่วยเหลือในการฝึกอบรมให้กับสมาชิกในชุมชนด้านโภชนาการ การแปรรูปอาหารและการจัดหาตลาดรองรับสินค้าจากชุมชน/ ผลิตภัณฑ์จากกลุ่มแม่บ้าน

4.2.2 อำเภอบ้านไผ่

อำเภอบ้านไผ่ มีเนื้อที่ 477.7 ตารางกิโลเมตร มีประชากร 101,031 คน ความหนาแน่นของประชากร 211 คน / ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตทิศเหนือติดต่อกับอำเภอบ้านแฮด ทิศตะวันออกติดต่อกับอำเภอโกสุมพิสัยและอำเภอกุดรัง (จังหวัดมหาสารคาม) ทิศใต้ติดต่อกับอำเภอเปือยน้อย อำเภอหนองสองห้อง และอำเภอโนนศิลา ทิศตะวันตกติดต่อกับอำเภอมัญจาคีรีและอำเภอชนบท อำเภอบ้านไผ่ แบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 10 ตำบล 113 หมู่บ้าน มีพื้นที่อยู่ติดกับแก่งละว้า 2 ตำบล คือ ตำบลบ้านไผ่ และตำบลเมืองเพีย สำหรับลักษณะทั่วไปของชุมชนและพื้นที่ในตำบล หมู่บ้าน มีดังนี้

4.2.2.1 ตำบลบ้านไผ่

– ด้านสังคม

ตำบลบ้านไผ่ เดิมขึ้นอยู่กับตำบลบ้านแก่ง อำเภอชนบท และได้แยกเขตการปกครองจากอำเภอชนบทในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2482 ตำบลบ้านไผ่มีเนื้อที่ทั้งหมด 32.95 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 20,596 ไร่ ทิศเหนือติดกับตำบลโคกสำราญ อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น ทิศใต้ติดกับตำบลหัวหนอง อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น ทิศตะวันออกติดกับตำบลในเมือง อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น ทิศตะวันตกติดกับตำบลเมืองเพีย อำเภอมีชัย จังหวัดขอนแก่น ในตำบลบ้านไผ่นี้มีประชากรในเขตเทศบาลตำบล 6,807 คน และมีครัวเรือนจำนวน 1,708 ครัวเรือน ในตำบลบ้านไผ่มีส่วนราชการทั้งที่เป็น อบต. สถานีอนามัย และโรงเรียน มีวัดในชุมชน 13 แห่ง มีผู้สูงอายุ 304 คน และมีผู้พิการ 48 คน

ปัจจุบันตำบลบ้านไผ่แบ่งเขตการปกครองเป็น 13 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้านหนองผือ หมู่ 2 บ้านกุดเป่ง หมู่ 3 บ้านเป้า หมู่ 4 บ้านโนนละม่อม หมู่ 5 บ้านธาตุ หมู่ 6 บ้านป่าแดง หมู่ 7 บ้านโคกสูง หมู่ 8 บ้านทุ่งมน หมู่ 9 บ้านหัวหนองผักแว่น หมู่ 10 บ้านหนองกุง หมู่ 11 บ้านกอบง หมู่ 12 บ้านดอนนาดี หมู่ 13 บ้านทุ่งมน

ในตำบลบ้านไผ่ พบว่ามีชาวบ้านป่วยเป็นโรคเบาหวานถึงร้อยละ 70 รองลงมาคือโรคพยาธิใบไม้ตับ ร้อยละ 20 และผู้ป่วยเป็นโรคมะเร็งปอด ร้อยละ 2 นอกจากนี้ยังมีผู้ป่วยติดเชื้อ HIV ถึง 9 คน ชาวบ้านส่วนใหญ่ไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลบ้านไผ่ สำหรับโรคภัยไข้เจ็บทั่ว ๆ ไป ชาวบ้านบางส่วนก็จะไปปรึกษากับหมอพื้นบ้านด้วยยาสมุนไพร ส่วนโรคร้ายแรง ก็จะไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลศูนย์ขอนแก่น ส่วนโรคพยาธิใบไม้ตับนั้น มีคณะแพทย์จากมหาวิทยาลัยขอนแก่นไปตรวจและให้ยาปีละ 2 ครั้ง

จากการสนทนากลุ่ม ชาวบ้านที่เป็นโรคพยาธิใบไม้ตับ และมะเร็งท่อน้ำดีมีสาเหตุมาจากการรับประทาน ปลาดิบ และหอยโข่งดิบ ในช่วงที่ผ่านมามีแพทย์จากมหาวิทยาลัยขอนแก่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุขและ อสม. เข้าไปรณรงค์ไม่ให้รับประทานอาหารดิบ ๆ ชาวบ้านจึงลดการรับประทานปลาดิบ แต่ไม่เลิกรับประทานเนื้อวัวดิบ เพราะเห็นว่ารสชาติอร่อยและบริโภคกันมานานตั้งแต่รุ่นปู่ ย่า ตา ยาย ซึ่งเชื่อกันว่าไม่เป็นอันตราย

ตำบลบ้านไผ่มีปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งเป็นผู้อาวุโสในหมู่บ้าน จะช่วยทำพิธีกรรมทั้งทางไสยศาสตร์และทางศาสนา นอกจากนี้ ปราชญ์ชาวบ้านก็ยังทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาในที่ประชุมอีกด้วย ในหมู่บ้านมีการตั้งกลุ่มเยาวชนไว้ แต่ยังไม่มิกิจกรรมที่ทำประจำ เป็นเพียงการมาช่วยกิจกรรม ต่าง ๆ ในช่วงที่หมู่บ้านมีงานเท่านั้น

- ด้านเศรษฐกิจ

ชาวบ้านในพื้นที่ส่วนใหญ่มีอาชีพหลัก คือ ทำนา อาชีพเสริม ได้แก่ ทอผ้า รับจ้าง ทำไร่ ประชาชนในชุมชนตำบลบ้านไผ่ มีรายได้เฉลี่ย 24,000 บาท/ปี

กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนส่วนใหญ่เป็นกลุ่มแม่บ้าน ซึ่งมีกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ทอผ้าไหม ทอผ้าฝ้าย เลี้ยงจิ้งหรีด ปลูกหมอนเลี้ยงไหม ทอพรมเช็ดเท้า ทำปลาร้าทรงเครื่อง ปลาร้าบอง เลี้ยงปลาตุ๊ก ทอเสื่อจากต้นฝ้าย ปลูกผักปลอดสารพิษ ทำขนมดอกจอกและกะหรี่ปั๊พ จักสาน นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสมุนไพรพื้นบ้าน กลุ่มสินค้า OTOP กลุ่มสตรี และ กลุ่ม อสม.

องค์กรที่เข้ามาให้การสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ ศูนย์รัตนภา สำนักงานเกษตรอำเภอ สิ่งแวดล้อมจังหวัด อบต. กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เงินทุนท้องถิ่น ธกส. สหกรณ์ออมทรัพย์ กองทุนเงินล้าน และกองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น

- ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ชุมชนรอบแก่งละว้าในตำบลบ้านไผ่นั้น ได้อาศัยทรัพยากรจากแก่งละว้าเช่นเดียวกับชุมชนรอบแก่งละว้าในตำบลอื่น ทั้งในเรื่องการประมง การเก็บธูปฤๅษีแล้วนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อื่น ๆ การเก็บบัว ฯลฯ อย่างไรก็ตามในตำบลนี้ ยังไม่ได้มีการสร้างกฎเกณฑ์การใช้และการดูแลรักษาแก่งละว้า แต่เป็นการดูแลรักษาตนเอง และมีการปลูกต้นไม้เป็นแนวเพื่อไม่ให้วัวออกมา สำหรับปัญหาของพื้นที่คือเรื่องน้ำท่วม (ทั้งบ้านและนา) และวัชพืช ในแก่งละว้าที่มีจำนวนมากจนเป็นปัญหาต่อการประมงของชาวบ้าน

- ความคาดหวังของชุมชนที่มีต่อมหาวิทยาลัยขอนแก่น

จากการสนทนากลุ่ม พบว่า ชาวบ้านในชุมชนมีความคาดหวังให้มหาวิทยาลัยขอนแก่นเข้ามามีบทบาทในพื้นที่ ดังนี้

- 1) ให้การฝึกอบรมอาชีพแก่ชาวบ้าน เช่น การนวดแผนไทย การแปรรูปอาหาร การทำอาหาร เป็นต้น
- 2) ให้ความรู้ และให้บริการด้านการแพทย์อย่างสม่ำเสมอ
- 3) พัฒนาแก่งละว้าให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยเริ่มจากการประสานผู้เกี่ยวข้องในการทำถนนรอบแก่งให้มีความสะดวกในการเดินทางเข้ามาเยี่ยมชม ชูดอกแก่งให้สีกลองอีก กำจัดวัชพืช และการออกแบบสร้างบ้านดินเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

สำหรับศักยภาพของหมู่บ้านต่างๆ ในตำบลบ้านไผ่ที่มีอาณาเขตติดต่อกับแก่งละว้า มีดังนี้

4.2.2.1.1 บ้านเป่า หมู่ 3

ผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายสมบัติ ไบเซ็ม มีครัวเรือนทั้งหมด 244 ครัวเรือน ประชากรชาย 400 คน หญิง 575 คน รวม 975 คน ชาวบ้านมีอาชีพหลัก คือ ทำนา อาชีพรอง ได้แก่ ประมง รับจ้างตัดอ้อย ทำงานในโรงงานลำลี

จุดเด่นของหมู่บ้านนี้ คือ มีโครงการ กลุ่ม และกิจกรรมต่างๆ ที่น่าสนใจ ได้แก่ โครงการอนุรักษ์และพัฒนาคลองน้ำใส การจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ฟื้นฟูแก่งละว้าบ้านเป่า การกำจัดน้ำเสียโดยใช้วิธีธรรมชาติ การจัดการขยะ การทำความสะอาดคอกปลูกลำหว้า ครัววัว ควาย การทำกิจกรรมตรวจสอบและเฝ้าระวังลำห้วยจิกก่อนไหลลงแก่งละว้า การดำเนินกิจกรรมปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ทั้งหมู่บ้าน มีกลุ่มพัฒนาสระน้ำในหมู่บ้าน (สระห้วยวังยาง) ลำห้วยจิกและพัฒนาแก่งละว้า มีโครงการอนุรักษ์ป่าชุมชน

จุดด้อยของหมู่บ้าน ได้แก่ การขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร และขาดระบบชลประทานที่ดี อีกทั้งยังมีปัญหาสุขภาพของประชาชนซึ่งเป็นโรคพยาธิใบไม้ตับ

ในหมู่บ้านนี้มีศักยภาพในการพัฒนา เช่น การหาแนวทางในการหมักมูลสัตว์เพื่อใช้เป็นแก๊สหุงต้มในครัวเรือน การสร้างบ่อบำบัดน้ำเสียในชุมชน โดยการทำวิธีการและหน่วยงานเข้ามาสนับสนุน การปรับปรุงดูแลร่องน้ำในชุมชนโดยมีการบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยลงสู่แก่งละว้า กลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูแก่งละว้าบ้านเป่า ฟื้นฟูคุณภาพน้ำ / ภูมิทัศน์สระน้ำประจำหมู่บ้าน การประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า การทำแนวป่าชุมชน

หน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุน ได้แก่ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีงบประมาณ 7 ล้านบาท โดยดำเนินการขุดลอกลำห้วยจิกยาว 600 เมตร เครื่องข่ายลุ่มน้ำชี ในโครงการคลองสวยน้ำใส องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ชุมชนให้ความร่วมมือโดยชุมชนตระหนักถึงพลังความร่วมมือกันของสมาชิกในชุมชน ทำให้เกิดจิตอาสาสาธารณะ มีทักษะความรู้ในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแก่งละว้าเพิ่มมากขึ้น

ความต้องการของชุมชนที่มีต่อมหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้แก่ ต้องการให้มหาวิทยาลัยขอนแก่น จัดฝึกอบรมให้ความรู้และเสริมทักษะเรื่องเกษตรอินทรีย์ การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ นอกจากนี้ ยังมีความต้องการให้ศึกษาแนวทางการขุดคลองชลประทานและเสนอหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เกษตรกรรมมีน้ำใช้ทำการเกษตรในฤดูแล้งอย่างเพียงพอ

4.2.2.1.2 บ้านโนนละม่อม หมู่ 4

ผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายคำพอง พิษชนะชน หมู่บ้านนี้มี 80 ครัวเรือน มีประชากรชาย 188 คน หญิง 196 คน รวม 384 คน ชาวบ้านมีอาชีพหลัก คือ ทำนา และอาชีพรอง ได้แก่ ประมง ทอผ้าไหม

จุดเด่นของหมู่บ้าน คือ ในหมู่บ้านนี้ มีกลุ่มทอผ้าไหม ผ้าฝ้าย และมีที่ดินสาธารณะประโยชน์ในการใช้สอยร่วมกันในชุมชน

จุดด้อยของหมู่บ้าน ได้แก่ ชาวบ้านมีปัญหาสุขภาพ เรื่องเบาหวานมาก นอกจากนี้ แม้ว่าในหมู่บ้านจะมีการอบรมอาชีพเสริม คือ ทำขนม แต่ชาวบ้านไม่สามารถรวมกลุ่มอาชีพได้อย่างต่อเนื่อง

หมู่บ้านนี้มีศักยภาพในการพัฒนาหมู่บ้าน เช่น พัฒนาอ่างเก็บน้ำ หนองผือเชื่อมต่อบริเวณแก่งละว้า และการจัดระบบชลประทานจากแก่งละว้าเพื่อระบายเข้าสู่นาข้าว

หน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุน คือ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไผ่ ซึ่งเข้ามาช่วยเรื่องการฝึกอบรมเพื่อเป็นอาชีพเสริม เช่น ทำขนม

ความต้องการให้มหาวิทยาลัยขอนแก่นมาพัฒนา ในชุมชนคือ อยากให้มหาวิทยาลัย ศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรเพื่อลดต้นทุนทำการเกษตร โดยเฉพาะการสูบน้ำเข้านา (ต้นทุนประมาณ 2,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน) เพราะปัจจุบันการสูบน้ำเข้านาต้องจ้างสูบน้ำโดยเสียค่าบริการในอัตรา 5 ลิตร ประมาณ 300 บาท

4.2.2.1.3 บ้านธาตุ หมู่ 5

ผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายสมศักดิ์ อุดซ้อ หมู่บ้านนี้มี 130 ครัวเรือน มีประชากรชาย 375 คน หญิง 405 คน รวม 780 คน มีผู้อยู่ในวัยกำลังแรงงาน 591 คน ชาวบ้านมีอาชีพหลัก คือ ทำนา และอาชีพรอง ได้แก่ ประมง รับจ้างทำงานในโรงงานลำเลียงรับจ้างทำงานในศูนย์มีชัย

จุดเด่นของหมู่บ้าน คือ มีโครงการ กลุ่ม และกิจกรรมที่น่าสนใจ เช่น โครงการสายใยรัก โครงการหมู่บ้านในฝัน กลุ่มอาชีพเลี้ยงจิ้งหรีด กลุ่มอาชีพเสริมสวย กลุ่มปลูกหม่อน กลุ่มอาชีพทำพรมเช็ดเท้า (เริ่มในปี 2549) มีโรงสีชุมชน (จัดตั้งในปี 2549) การจัดตั้งธนาคารชุมชน โดยมีกฎระเบียบในการออมทรัพย์ขั้นต่ำเดือนละ 30 บาท กลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ กลุ่มพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแก่งตะวันรอน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแก่งละว้า

จุดด้อยของหมู่บ้าน ได้แก่ ประชากรในหมู่บ้านนี้ส่วนใหญ่เป็นโรคเบาหวาน รองลงมาคือ พยาธิใบไม้ตับ และมีจำนวนไม่มากนักที่เป็นโรคมะเร็งปอด นอกจากนี้ยังไม่มีกการสนับสนุนในการดำเนินงานคลองชลประทาน เพื่อให้มีน้ำทำการเกษตรอย่างเพียงพอ

ศักยภาพการพัฒนาของหมู่บ้าน คือ ชุมชนนี้เป็นแหล่งศึกษาดูงานในเรื่องการพึ่งตนเอง มีการพัฒนาบริเวณอ่างเก็บน้ำหนองผือให้เชื่อมต่อกับแก่งละว้า

พร้อมทั้งปรับทัศนียภาพเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมปรับปรุงภูมิทัศน์ในชุมชน (หน้าบ้าน หน้ามอ) มีการทำคลองส่งน้ำเพื่อการเกษตรโดยการสูบน้ำจากแก่งละว้าเข้าบริเวณนาข้าว เพื่อให้มีน้ำพอเพียงต่อการทำนา

หน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้าน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไผ่ โดยใช้งบประมาณ (200,000 บาท) ในการปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณแก่งตะวันรอน โรงพยาบาลศรีนครินทร์โดยเข้ามาตรวจโรคพยาธิใบไม้ตับปีละ 2 ครั้ง นอกจากนี้ ยังมี มูลนิธิรัตนภา ศูนย์มีชัยบ้านไผ่ เกษตรอำเภอ และสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น เข้ามาส่งเสริมอาชีพโดยการฝึกอบรมและสาธิตการทำอาหาร เช่น กลุ่มแม่บ้านทำปลาไร่บอง ทำขนมถั่วตัด โรตีสี ข้าวเกรียบ กระเพาะปลา เปาะเปี๊ยะ ถั่วอบสมุนไพร ความต้องการให้มหาวิทยาลัยขอนแก่นเข้ามาช่วยเหลือ ได้แก่ การพัฒนาส่งเสริมด้านสุขภาพอนามัยและการกีฬา การให้ความรู้ในการสร้างบ้านดิน การประสานงบประมาณในการขุดคลองแก่งละว้า และการพัฒนาแก่งละว้าให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว

4.2.2.1.4 บ้านป่าแดง หมู่ 6

ผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายสากล อินทร์ทอง หมู่บ้านนี้มี 78 ครัวเรือน มีประชากรชาย 169 คน หญิง 189 คน รวม 358 คน ชาวบ้านมีอาชีพหลัก คือ ทำนา และอาชีพรอง ได้แก่ รับจ้างในโรงงานลำลือ รับจ้างเย็บผ้า ปลูกหม่อน ทอผ้าไหม ประมง

จุดเด่นของหมู่บ้านนี้ คือ มีกิจกรรมงานบุญประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ โดยได้รับความร่วมมือและร่วมงานจากหมู่บ้านต่าง ๆ ในตำบล

จุดด้อยของหมู่บ้าน คือ การขาดน้ำเพื่อการเกษตร และประชาชนส่วนใหญ่เจ็บป่วยด้วยโรคพยาธิใบไม้ตับและเบาหวาน

หน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุน ได้แก่ ชุดมวลชนสัมพันธ์ สภ.บ้านไผ่ โดยมีการรณรงค์ป้องกันยาเสพติดติดตามโครงการหมู่บ้านสีขาว 2552 (งบประมาณ 20,000 บาท)

ความต้องการของชาวบ้านที่อยากให้มหาวิทยาลัยขอนแก่นช่วยเหลือ คือ เรื่องการฝึกอบรมอาชีพเสริมให้ชาวบ้าน เช่น ทำปาตองโก เพาะเห็ดฟาง เลี้ยงกบ

4.2.2.2 ตำบลเมืองเพีย

- ด้านสังคม

ตำบลเมืองเพีย มีพื้นที่ 73.40 ตารางกิโลเมตร อยู่ห่างจากจังหวัดขอนแก่นไปทางทิศใต้ประมาณ 46 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียง 4 ตำบล คือ

ตำบลหัวหนอง ตำบลเปือยใหญ่ ตำบลบ้านไผ่ และตำบลชนบท มีประชากรในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเพี้ย 9,601 คน จำแนกเป็นเพศชาย 4,732 คน หญิง 4,864 คน มีครัวเรือนทั้งหมด 2,377 หลังคาเรือน มีเขตปกครอง 14 หมู่บ้าน คือ หมู่ 1 บ้านเมืองเพี้ย หมู่ 2 บ้านเมืองเพี้ย หมู่ 3 บ้านขามเรียน หมู่ 4 บ้านตุ้ใหญ่ หมู่ 5 บ้านละว้า หมู่ 6 บ้านละว้า หมู่ 7 บ้านซีกกค้อ หมู่ 8 บ้านเมืองเพี้ย หมู่ 9 บ้านหนองนางขวัญ หมู่ 10 บ้านละว้า หมู่ 11 บ้านตุ้โพธิ์ตาก หมู่ 12 บ้านขามเรียน หมู่ 13 บ้านซีกกค้อ หมู่ 14 บ้านคามวารี ตำบลเมืองเพี้ย มีประชากรที่พิการ 136 คน ได้รับการช่วยเหลือ 63 คน มีคนชรา 93 คน และมีผู้ติดเชื้อ HIV เอ็ดส์ 4 คน สถานที่ท่องเที่ยว ได้แก่ โพนใหญ่ โครงการกระดูกและเครื่องปั้นดินเผา วัดมงคลหลวง

นอกจากนี้ ในชุมชนยังมีศาลปู่ตา และมีงานบุญประเพณีต่างๆ อีกทั้งในเรื่อง ฮีต/คอง ก็ยังดำรงรักษาไว้จนทุกวันนี้

ในตำบลเมืองเพี้ย มีโรงเรียนในท้องถิ่น 1 แห่ง คือ โรงเรียนซีกกค้อ สอนในระดับอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีครูประจำการ 5 คน มีนักเรียนมากกว่า 67 คน ผู้ปกครองบางคนเมื่อส่งลูกเข้าเรียนที่บ้านซีกกค้อแล้วไม่พอใจ ก็ย้ายลูกหลานไปเรียนที่โรงเรียนบ้านไผ่ ด้วยเหตุผลที่ว่าครูสอนดีกว่า อย่างไรก็ตามส่วนใหญ่เด็กและเยาวชนจะจบการศึกษาจากที่นี่ และไปเรียนต่อในโรงเรียนที่อำเภอบ้านไผ่ และโรงเรียนที่เมืองเพี้ย หมู่บ้านนี้มีสวัสดิการคนชรา (เบี้ยยังชีพ) มีผู้สูงอายุมากกว่า 30 คน ส่วนใหญ่ดูแลหลาน มีผู้สูงอายุได้รับเงินช่วยเหลือไม่เกิน 5 คน

ด้านสุขภาพอนามัยในแก่งละว้า พบปัญหาเรื่องโรคพยาธิใบไม้ตับ และมะเร็งท่อน้ำดี เพราะชาวบ้านกินอาหารดิบๆ เช่น ปลา กุ้ง ปู หอย เนื้อวัว นอกจากนี้ยังพบว่า มีนักเรียนในโรงเรียนของหมู่ 9 เป็นโรคพยาธิใบไม้ตับ 10 คน และเด็กต่ำกว่า 4 ปี ก็เป็นโรคนี้เช่นกันเพราะกินอาหารดิบๆ ตามพ่อแม่ มหาวิทยาลัยเข้ามาทำโครงการบอกลาปลาดิบ และตรวจสุขภาพให้ชาวบ้าน มีการแจ้งผลการตรวจสุขภาพ อุตสาหกรรมทำให้ชาวบ้านทราบ ซึ่งมีชาวบ้านเข้าร่วมรับการตรวจสุขภาพจำนวนมาก มีการแนะนำชาวบ้านไม่ให้กินปลาดิบ และให้ผู้ที่อยู่ในข่ายสงสัยกินยาฆ่าพยาธิใบไม้ตับ มีโครงการรณรงค์เป็นระยะๆ ให้ชาวบ้านเลิกกินปลาดิบ ลาบปลา ก้อยปลา สำหรับปลาล้ม ให้ชาวบ้านปิ้งให้สุกก่อนนำมารับประทาน แล้วลวกผักก่อนรับประทานทุกครั้ง

ชาวบ้านทราบดีว่าถ้ารับประทานอาหารสุกๆ ดิบๆ จะเป็นพยาธิ และมีความเข้าใจเรื่องโรคพยาธิใบไม้ตับ แต่ก็ยังคงรับประทานอาหารสุกๆ ดิบๆ อยู่ ทั้งนี้เพราะเป็นวัฒนธรรมการบริโภคของชาวบ้าน และอาหารดิบมีรสชาติอร่อย แม้จะมีการรณรงค์ไม่ให้กินปลาดิบ แต่ชาวบ้านคิดว่า กินเหล่าชาวตามเข้าไปจะไปฆ่าเชื้อพยาธิได้ บางคนคิดว่า ถ้านำน้ำ

มะนาวบีบใส่ในลาบ ก้อย ปลาดิบๆ จะทำให้อาหารสุกและพยาธิตาย อย่างไรก็ตาม สาธารณสุขอำเภอ อสม. สถานีอนามัยแกลงจะว่า ยังคงเข้ามารณรงค์ในเรื่องนี้ทุกๆ 6 เดือน ผสส. และอสม. ในชุมชนจะดูแลตรวจสอบโรคภัยไข้เจ็บ (คัดกรองโรค) หากพบว่ามีผู้ป่วยที่ไม่ใช่การเจ็บป่วยธรรมดา ก็จะส่งตัวไปโรงพยาบาลบ้านไผ่ หรือ โรงพยาบาลสิรินธร มีหน่วยงาน สสส. มาอบรมและพาไปศึกษาดูงานเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยนอกสถานที่ ในหมู่บ้านและชุมชนแถบนี้ เยาวชนมีปัญหาเรื่องการเสพยาบ้า ติดเหล้า บุหรี่ เล่นการพนัน แม้จะไม่มากนักแต่ก็มีการรณรงค์ติดตามเฝ้าระวัง มีการเฝ้าสังเกตพฤติกรรม และให้พ่อแม่ของเยาวชนที่มีปัญหามาพูดคุยแลกเปลี่ยนเพื่อหาทางออกร่วมกันในกรณีที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดทุกชนิด รวมถึงยาบ้าและสารละลาย

- ด้านเศรษฐกิจ

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ในพื้นที่ พบว่า

ในพื้นที่ตำบลเมืองเพีย ชาวบ้านส่วนใหญ่ทำนา และบางส่วนค้าขายมีรายได้ต่อเดือนประมาณ 5-6 หมื่นบาท มีหลายครอบครัวทำนาปีละ 2 ครั้ง มีรายได้เสริมจากการหาปลา เก็บต้นธูปฤาษี มีกิจกรรมทอเสื่อและเพาะเห็ด มีกลุ่มทอผ้า ทอเสื่ออกที่ สามารถนำไปขายได้ทุกงานเทศกาลและเมื่อมีผู้มาดูงานในหมู่บ้าน ในบ้านซีกกค้อ มีกลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า กางเกง เสื้อ กางเกงยีนส์ มีแรงงานในชุมชนประมาณ 7-8 คน มาเย็บผ้าส่งกรุงเทพฯ ในชุมชนแถบนี้มีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาสนับสนุนส่งเสริมอาชีพ อาทิ สำนักงานส่งเสริมการเกษตรจังหวัดขอนแก่น สำนักงานสิ่งแวดล้อมจังหวัดขอนแก่น ศูนย์พัฒนาประชากรและชุมชน (PDA) จังหวัดขอนแก่น ในหมู่บ้านมีกลุ่มทำนารวม ปลูกทั้งข้าวเจ้าและข้าวเหนียว มีการจัดตั้งธนาคารข้าวปลอดสาร มีร้านค้าชุมชน ตั้งอยู่ที่องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเพีย โดยชาวบ้านลงทุน ๆ ละ 500 บาท ในหมู่ 7 บ้านซีกกค้อ มีแรงงานเยาวชนในท้องถิ่นมากกว่า 20 คน ทำงานโรงงานแหวน มีรถรับส่งเข้า - เย็น บางส่วนทำงานตัดเย็บเสื้อผ้าที่ศูนย์พัฒนาประชากรและชุมชน มีรายได้จากศูนย์ฯ วันละ 145 บาท ส่วนที่โรงงานแหวนให้วันละ 175 บาท องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเพีย เข้ามาส่งเสริมอาชีพให้ผู้ว่างงาน พยายามหาตลาดส่งผลิตภัณฑ์ในหมู่บ้านให้ แต่ก็ยังเป็นปัญหาอยู่ มีการเข้ามาทำกัณฑ์ลมนัดน้ำเข้าสวน โดยสำนักงานส่งเสริมการเกษตร มีการปลูกผัก แตงกวา ถั่วฝักยาว พริก หอม กระเทียม และผักอื่นๆ อีกหลากหลายชนิด

ในตำบลเมืองเพียมีกลุ่มสมุนไพรมันบ้าน มีการเพาะต้นไม้ขาย และเกษตรกรจำนวนมากเลี้ยงกบ ปลูกในบ่อซีเมนต์ รวมถึงการเลี้ยงกบคอนโด ซึ่งเป็นที่สนใจของผู้เข้ามาศึกษาดูงานและมีการไปบรรยายในหลายจังหวัด อาทิ จังหวัดต่างๆ ในภาคใต้ และ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นอกจากนี้ ในตำบลเมืองเพีย ยังมีกลุ่มสินค้า OTOP เป็นผลิตภัณฑ์ที่ทำจากใยบัว ซึ่งเป็นวัสดุธรรมชาตินำมาแปรรูป เช่น โคมไฟ รองเท้า กระเป๋า จานรองแก้ว ใยบัวสำหรับอาบน้ำ เป็นต้น

– ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ตำบลนี้อยู่ติดแก่งละว้า และเกิดภาวะน้ำท่วมทุกปี แม้ว่า แก่งละว้ามีจุดแข็ง คือ มีความอุดมสมบูรณ์ มีพืชผักอุดม มีปลาเป็นจำนวนมาก แลบนี่ดินดี มีต้นกก ต้นธูปฤาษี ให้ประชาชนสามารถหารายได้จากทรัพยากรธรรมชาติได้ดีก็ตาม แต่เมื่อประสบปัญหา น้ำท่วม ชาวบ้านทำอะไรไม่ค่อยได้ จึงเป็นจุดอ่อนของชุมชนและหมู่บ้านนี้ สำหรับการพัฒนาแก่งละว้าเป็นแหล่งท่องเที่ยว นั้น องค์การบริหารส่วนตำบล ได้นำเรื่อนำเที่ยวเข้ามา มีความพยายามในเรื่องการทำที่พักแรม เช่น รีสอร์ท หรือ โฮมสเตย์และนำสินค้า/ผลิตภัณฑ์มารวมกันขายทีเดียว ในลักษณะเป็นศูนย์กลางจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์ชุมชน ทุกคนอยากให้พัฒนาแก่งละว้าเป็นแหล่งท่องเที่ยว ตกปลา ซึ่งหากทำได้จะเป็นการสร้างรายได้ให้ประชาชนได้มาก

ในชุมชนไม่มีระบบระบายน้ำเสีย มีการจัดการขยะ โดยการวางถังขยะไว้แต่ละบ้าน โดยองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเพีย มาเก็บขยะเดือนละ 2 ครั้ง (ค่าเก็บขยะถังละ 10 บาท) แต่ไม่มีการแยกขยะ ในตำบลเมืองเพียยังไม่มีการตั้งกฎเกณฑ์ในการดูแลแก่งละว้า แต่ละพื้นที่ช่วยกันดูแล มีการปล่อยให้ชาวบ้านหาปลาได้โดยอิสระ ชาวบ้านเห็นว่าการชลประทานน่าจะเป็นองค์การที่แก้ปัญหาเรื่องน้ำท่วมได้ ช่วงที่มีน้ำท่วม องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเพียจะเข้ามาแจกถุงยังชีพทุกครัวเรือน คณะแพทย์จากโรงพยาบาลศรีนครินทร์และสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่นเข้ามาดูแลสุขภาพชาวบ้านทั้งในช่วงน้ำท่วมและหลังน้ำลดทุกปี องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น จะให้งบประมาณชาวบ้านวันละ 150 บาท/คน มาบูรณะซ่อมแซมถนนทุกครั้งหลังน้ำลด

นอกจากนี้ยังพบว่าในตำบลเมืองเพียมีการใช้ยาฆ่าหญ้า ฆ่าแมลง ยาฆ่าหอยเชอรี่ ชาวบ้านประสบปัญหา มีการทิ้งน้ำเสียจากการเลี้ยงหมู และจากโรงงานฟอกย้อมไหม ที่ไม่ผ่านการบำบัดน้ำเสียก่อนจากอำเภอบ้านไผ่มาลงแก่งละว้า อีกทั้งยังมีการใช้สารเคมีในหลายหมู่บ้านและปล่อยน้ำเสียลงแก่งละว้า ซึ่งชาวบ้านเกรงว่า หากไม่ทำบ่อพักหรือบ่อบำบัดน้ำเสีย จะทำให้แก่งละว้าประสบปัญหาในอนาคต ขณะเดียวกันในแก่งละว้ามีปัญหา น้ำชีไหลเข้าท่วมแก่งละว้าส่งผลให้น้ำท่วมชุมชนทุกปีในช่วงเดือนกันยายน ถึง เดือนตุลาคม ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาที่หนักที่สุด

ชาวบ้านชุมชนแก่งละว้า ต้องการให้มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ในแก่งละว้า ให้มีการปรับภูมิทัศน์ของแก่งละว้า เช่น การสร้างถนนรอบแก่งละว้า การจัดสรร

งบประมาณดำเนินการปรับสภาพภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยว มีอาคารที่พัก มีเรือถีบ เรือพาย และให้มีซุ้มสำหรับขายสินค้าของชุมชน เพื่อเป็นการสร้างรายได้ ต้องการให้มีการขุดลอกแก่งและกำจัดวัชพืชในแก่งละว้า เพื่อให้สภาพภูมิทัศน์และสภาพแวดล้อมแลดูสวยงามในเขตแก่งละว้า

– **ความคาดหวังของชาวบ้านที่มีต่อมหาวิทยาลัยขอนแก่น**

(1) ชาวบ้านและผู้นำอยากให้มหาวิทยาลัยขอนแก่นเข้ามาดูแลเรื่องโรคพยาธิใบไม้ตับ มะเร็งท่อน้ำดี เดือนละ 1 - 2 ครั้ง

(2) อยากให้เข้ามามีบทบาทในการวิจัยและพัฒนา โดยให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมปรึกษาหารือและประชุมแลกเปลี่ยนในการดำเนินกิจกรรมอย่างกว้างขวาง

(3) ให้มหาวิทยาลัยขอนแก่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันวิจัยและพัฒนาเป็นหน่วยงานกลางในการประสานหน่วยงานต่างๆ รวมทั้ง สส. และ สว. ในเรื่องงบประมาณในการพัฒนาพื้นที่แก่งละว้าให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ส่งเสริมในด้านอาชีพ เช่น กลุ่มธุรกิจขนาดเล็กและกิจกรรมพึ่งตนเองอย่างหลากหลาย รวมทั้งการแก้ปัญหาอุปโภคบริโภคที่ไม่สะอาด เพราะมีการปล่อยน้ำเสียลงในแก่งละว้า

(4) อยากให้มหาวิทยาลัยขอนแก่น เข้ามาให้ความรู้เรื่องการออกกำลังกาย การบริโภคอาหาร และโรคเบาหวานเพิ่มเติม

สำหรับหมู่บ้านต่างๆ ในตำบลเมืองเพีย ที่มีอาณาเขตติดต่อกับแก่งละว้ามี 10 หมู่บ้าน ดังนี้

4.2.2.2.1 **บ้านหนองนางขวัญ หมู่ 9**

ผู้ใหญ่บ้าน คือ นายสมนึก สีสุมาตกร หมู่บ้านนี้มีจำนวน 87 หลังคาเรือน ประชากรชาย 160 คน หญิง 170 คน รวม 330 คน ชาวบ้านมีอาชีพหลักคือ อาชีพรับจ้าง เกษตรกรรม (ทำนา) และอาชีพรอง ได้แก่ ประมง ทอผ้ามัดหมี่ ไหม ฝ่าย

จุดเด่นของหมู่บ้านนี้ได้แก่

- มีการสืบทอดประเพณีท้องถิ่นแบบดั้งเดิม เช่น บุญเข้าพรรษา ประเพณี ฮีต-คอง ชุมชนหนองนางขวัญดำรงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนข้างเคียงในช่วงบุญเข้าพรรษา- ออกพรรษา (ทอดต้นหมากเงิน) เช่นเดียวกับชุมชนหนองบ้านกล้วย ชุมชนโนนป่า

- มีโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ) ของกระทรวงมหาดไทย ตั้งแต่ปี 2538 เป็นต้นมา เป็นเงินกู้ไม่มีดอกเบี้ย ปัจจุบันมีวงเงินประมาณ 280,000 บาท สมาชิกสามารถกู้ยืมเงินโครงการซึ่งดำเนินการให้กู้ยืมมาจนถึง ปัจจุบัน ทำให้สมาชิกมีความพึงพอใจเพราะลดการกู้ยืมเงินจากแหล่งทุนภายนอกชุมชน

- สถานีตำรวจภูธรบ้านไผ่ (สภอ. บ้านไผ่) มีโครงการชุมชนสัมพันธ์ โดยมีการรณรงค์สร้างความเข้าใจ กระชับความสัมพันธ์ ระหว่างตำรวจกับชาวบ้าน มีกิจกรรมร่วมกันระหว่างชุมชนและเจ้าหน้าที่ปกครอง ทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีทัศนคติที่ดีกับตำรวจ

- องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเพีย มีการจัดกิจกรรมมอบของขวัญ/รดน้ำดำหัวขอพรจากผู้สูงอายุในชุมชนในช่วงเดือน เมษายนของทุกปี ทำให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญของผู้สูงอายุมากขึ้น และเกิดความสามัคคี

- มหาวิทยาลัยขอนแก่น เข้ามารณรงค์ส่งเสริมการบริโภคอาหารปลอดภัย ตรวจร่างกาย ตรวจอุจจาระ เพื่อคัดกรองโรคพยาธิใบไม้ตับ มีผลให้ชาวบ้านในหมู่บ้าน ตื่นตัวด้านการรักษาพยาบาลและบริโภคอาหารอย่างถูกหลักอนามัยและถูกสุขลักษณะมากขึ้น สมาชิกในชุมชนมีความรู้เรื่องโรคพยาธิใบไม้ตับและให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ที่มารณรงค์เป็นอย่างดี อีกทั้ง อสม.แสดงบทบาทหน้าที่ในการป้องกันโรคพยาธิใบไม้ตับในชุมชนอย่างแข็งขัน

จุดด้อยของหมู่บ้าน คือ มีที่ดินเพื่อการเกษตรน้อย และมีปัญหาดินเค็ม นอกจากนี้ชาวบ้านมีปัญหาเป็นโรคพยาธิใบไม้ในตับ และ โรคเบาหวาน กันมาก

ศักยภาพในการพัฒนาหมู่บ้าน คือ มีการจัดการของชุมชน โดยเฉพาะ ปัญหาน้ำเสียจากครัวเรือนซึ่งปัจจุบันไม่มีร่องน้ำเสียและการรวมตัวของหมู่บ้านเข้มแข็งดี

4.2.2.2 บ้านละว้า หมู่ 5

ผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายศุภสิทธิ์ ชิตา หมู่บ้านนี้มี 138 ครัวเรือน มีประชากรชาย 295 คน หญิง 308 คน รวมประชากร 603 คน อาชีพหลักของคนในหมู่บ้านคือ ทำนา อาชีพรองหรืออาชีพเสริม ได้แก่ ทอผ้าไหมมัดหมี่ ประมง

จุดเด่นของหมู่บ้านนี้ คือ มีการทอผ้าไหม โดยออกแบบลายผ้าไหมเอง มีกลุ่มถนอมอาหาร (ปลาต้ม) มีลำห้วยกุดละว้า ซึ่งเชื่อมต่อกับแก่งละว้าสามารถทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้

จุดด้อยของหมู่บ้าน คือ ป่าไม้ในชุมชนมีจำนวนน้อยลง และชาวบ้านในหลายครอบครัวเป็นหนี้สินจากรถไถนาเดินตามเพื่อใช้ในการเกษตร

ศักยภาพในการพัฒนาของหมู่บ้าน ได้แก่ กลุ่มทอผ้าไหมที่สามารถออกแบบลายผ้าไหมมัดหมี่ได้ มีการแปรรูปอาหาร (ปลาต้ม) และชาวบ้านในหมู่บ้าน

ละวามีสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สำหรับความต้องการของชุมชนต่อมหาวิทยาลัยขอนแก่น คือ ต้องการให้อาจารย์เข้าไปให้การฝึกอบรม เพื่อส่งเสริมอาชีพให้สมาชิกในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น

4.2.2.2.3 บ้านละว้า หมู่ 6

ผู้ใหญ่บ้านชื่อนายสุรพงษ์ วงษ์ชาติ และดำรงตำแหน่ง กำนันตำบลเมืองเพี้ย หมู่บ้านนี้มี 227 ครัวเรือน มีประชากรชาย 460 คน หญิง 471 คน รวม 931 คน ชาวบ้านมีอาชีพหลัก คือ เกษตรกรรม (ทำนา) และอาชีพรอง ได้แก่ ทอผ้าไหม รับจ้าง ประมง

จุดเด่นของหมู่บ้าน คือ มีกลุ่มทอผ้าไหมที่สามารถ ออกแบบลายไหมเอง สำหรับจุดด้อยของหมู่บ้าน คือ ไม่มีการจัดระบบน้ำเสียของครัวเรือน ไม่มีการจัดกิจกรรมงานพัฒนา ชาดแหล่งทุน ประชาชนส่วนใหญ่ของหมู่บ้านเป็นโรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูงและโรคพยาธิใบไม้ในตับ

ศักยภาพการพัฒนาหมู่บ้าน คือ เรื่องการพัฒนากลุ่มผ้าไหม ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ สี ลวดลาย เพื่อส่งเสริมด้านการส่งออก

หน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนส่งเสริม ได้แก่ โรงพยาบาล บ้านไผ่ เข้ามารณรงค์ ส่งเสริมการจัดกิจกรรมให้มีการออกกำลังกาย (แอโรบิค) ส่งผลให้คนในชุมชนมีสุขภาพดี ทำให้สมาชิกในชุมชนมีความพึงพอใจ

ความต้องการของชุมชนต่อมหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้แก่

- อยากให้มหาวิทยาลัยขอนแก่นเข้ามารณรงค์ป้องกัน และตรวจรักษาโรคพยาธิใบไม้ในตับ มะเร็งท่อน้ำดี
- ส่งเสริมอาชีพ การแปรรูปอาหาร การพัฒนาการ ออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าไหม
- พัฒนาแก่งละว้าให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว

4.2.2.2.4 บ้านละว้า หมู่ 10

ผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายสุรพล โสภอาจารย์ หมู่บ้านนี้มี 245 ครัวเรือน มีประชากรชาย 509 คน หญิง 487 คน รวมประชากร 996 คน ชาวบ้านมีอาชีพหลัก คือ เกษตรกรรม (ทำนา) และอาชีพรอง ได้แก่ รับจ้าง ทอผ้าไหม ประมง

จุดเด่นของหมู่บ้าน คือ มีกลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ สำหรับจุดด้อยของหมู่บ้าน คือ ชุมชนมีประชากรมากในขณะที่มีพื้นที่น้อย ไม่มีการจัดระเบียบในเรื่องการ

ระบายน้ำเสียจากการย้อมผ้าไหมสู่แก่งละว้า ไม่มีการปลูกพืชผักสวนครัว ไม่มีหน่วยงานไหนเข้ามาส่งเสริม สนับสนุนกิจกรรม

ความต้องการของชุมชนต่อมหาวิทยาลัยขอนแก่น คือ ต้องการให้มหาวิทยาลัยขอนแก่น เข้ามาจัดระเบียบ/ระบบการระบายน้ำเสียให้กับชุมชน

4.2.2.2.5 บ้านคามวารี หมู่ 14

ผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายหนูไกร ป่าเกลือ หมู่บ้านนี้มี 139 ครัวเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 628 คน เป็นชาย 320 คน หญิง 308 คน ชาวบ้านมีอาชีพหลักคือ เกษตรกรรม (ทำนา) และอาชีพรอง ได้แก่ รับจ้าง ประมง

จุดเด่นของหมู่บ้านนี้ คือ มีกลุ่มทอผ้าไหม มัดหมี่ และมีแหล่งท่องเที่ยวภูดลละว้า และแก่งละว้า สำหรับจุดด้อยของหมู่บ้าน คือ แหล่งน้ำมีน้ำไม่เพียงพอสำหรับการเกษตร

ความต้องการของชุมชนต่อมหาวิทยาลัยขอนแก่น คือ เรื่องการศึกษาแนวทางพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ส่งเสริมการปลูกต้นไม้และพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว

4.2.2.2.6 บ้านเมืองเพี้ย หมู่ 1

ผู้ใหญ่บ้าน คือ นางสุนนท์ ไหมใจอาน หมู่บ้านนี้มีจำนวน 192 ครัวเรือน เป็นชาย 381 คน หญิง 434 คน รวมประชากร 815 คน ชาวบ้านมีอาชีพหลักคือ เกษตรกรรม (ทำนา) และอาชีพรอง ได้แก่ รับจ้างทั่วไป ประมง

จุดเด่นของหมู่บ้าน คือ มีโครงการและกลุ่มต่างๆ เช่น โครงการชุมชนพอเพียง กลุ่มอาชีพทำดอกไม้จันทน์ กลุ่มเกษตรกรทำปุ๋ยหมักชีวภาพ กลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ กลุ่มอาชีพจักสาน

จุดด้อยของหมู่บ้าน ได้แก่ ทรัพยากรป่าไม้ถูกตัด และไม่มี การปลูกเพิ่มเติม นอกจากนี้ชุมชนมีความขัดแย้งในเรื่องอุดมการณ์ทางการเมือง

หน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุน ได้แก่ สำนักงานส่งเสริม การเกษตร เข้ามาส่งเสริมการทำปุ๋ยหมักชีวภาพและส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพทำดอกไม้จันทน์

ศักยภาพการพัฒนาชุมชน คือ เรื่อง การพัฒนากลุ่มอาชีพ ให้กับชุมชนอย่างยั่งยืน สำหรับความต้องการให้มหาวิทยาลัยขอนแก่นเข้าไปสนับสนุน ได้แก่ การหาช่องทางการตลาดให้กับกลุ่มอาชีพทำดอกไม้จันทน์และสนับสนุนความรู้ และการจัดหา วัสดุดิบสำหรับการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ และปุ๋ยอัดเม็ดโดยเครื่องจักร

4.2.2.7 บ้านเมืองเพ็ช หมู่ 2

ผู้ใหญ่บ้าน คือ นายสุขสันต์ ปลัดทอง หมู่บ้านนี้มี 216 ครัวเรือน มีประชากรชาย 340 คน หญิง 404 คน รวม 744 คน ชาวบ้านมีอาชีพหลัก คือ ทำนา และอาชีพรอง ได้แก่ รับจ้าง ประมง

จุดเด่นของหมู่บ้านนี้ คือมีโครงการและกลุ่มต่างๆ ได้แก่ โครงการสนับสนุนกลุ่มทอเสื่อ (โครงการรวมกลุ่มอาชีพ) กลุ่มเกษตรกรรมผลิตปุ๋ยชีวภาพ (มีสมาชิก 30 คน) การทอเสื่อจากต้นกก ต้นไหล สำหรับจุดด้อยของหมู่บ้านนี้ คือ ชาวบ้านมีปัญหาเรื่องโรคเบาหวาน และความดันโลหิตสูง

ศักยภาพในการพัฒนาหมู่บ้าน ได้แก่ การยกระดับคุณภาพชีวิตของสมาชิกในชุมชน (โครงการพัฒนา) และลดความเสี่ยงของเยาวชนในด้านการแก้ไขปัญหาคาไรใช้สารเสพติด หน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุน คือ อบต.เมืองเพ็ช โดยเข้ามาส่งเสริมโครงการหมู่บ้านสีขาวลดการใช้สารเสพติดของเยาวชน

ความต้องการของชุมชนที่มีต่อมหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้แก่ ต้องการให้มหาวิทยาลัยขอนแก่นเข้ามาจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน ในการกระตุ้นจิตสำนึกที่ดีให้กับเยาวชนในชุมชน และให้การหนุนเสริมความรู้ ทักษะ ทางด้านวิชาการแก่เยาวชน

4.2.2.8 บ้านเมืองเพ็ช หมู่ 8

ผู้ใหญ่บ้าน คือ นายมงคลชัย พรหมดวงดี หมู่บ้านนี้มี 187 ครัวเรือน มีประชากรชาย 366 คน หญิง 309 คน รวม 675 คน ชาวบ้านมีอาชีพหลัก คือ ทำนา และอาชีพเสริม ได้แก่ รับจ้างในโรงงาน ประมง

จุดเด่นของหมู่บ้านนี้ คือ มีกลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ สำหรับจุดด้อยของหมู่บ้าน คือ ปัญหาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร สำหรับความต้องการของชุมชนต่อมหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้แก่ เรื่องการศึกษาแนวทางพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร

4.2.2.9 บ้านซีกก้อ หมู่ 7

ผู้ใหญ่บ้าน คือ นายประวี สิงศรีบุตร หมู่บ้านนี้มี 102 ครัวเรือน มีประชากรทั้งหมด 810 คน เป็นชาย 405 คน หญิง 405 คน ชาวบ้านมีอาชีพหลัก คือ ทำนา และอาชีพรอง คือ ประมง และรับจ้าง

จุดเด่นของหมู่บ้านนี้ คือ มีกลุ่มทอเสื่อกก/จักสาน กลุ่มเพาะเลี้ยงกบ กลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูแก่งละว้า เพื่ออนุรักษ์และเพิ่มศักยภาพชุมชนพึ่งตนเอง นอกจากนี้ ยังมีเกษตรกร 11 ครัวเรือน ทำนาปรังร่วมกัน ทำนารวมอินทรีย์-ชีวภาพ มีกิจกรรมเก็บพันธุ์ข้าวเพื่อบริหารให้สมาชิกกลุ่มเยี่ยมไปทำพันธุ์ข้าวในนา

จุดด้อยในหมู่บ้าน คือ เรื่องน้ำท่วมจากแม่น้ำชีในฤดูน้ำหลาก ส่วนในฤดูแล้ง แปลงนาข้าวบริเวณซีกก้อ - หนองแปน ขาดน้ำ ตลิ่งสูงทำให้เครื่องสูบน้ำขนาดเล็กไม่สามารถสูบน้ำได้ คลองส่งน้ำไม่ทั่วถึง นอกจากนี้ชาวบ้านยังเจ็บป่วยด้วยโรคพยาธิใบไม้ตับ และโรคน้ำกัดเท้าในฤดูน้ำท่วม (สิงหาคมและตุลาคม)

ศักยภาพในการพัฒนาหมู่บ้าน คือ ชุมชนมีอาชีพปลูกพืชน้ำจำหน่าย ผักคั้นจ๋อง ผักแฉ่น และมีการสนับสนุนให้เกษตรกรบ้านนี้ทำการเกษตรแบบอินทรีย์ เพื่อให้พื้นที่บ้านซีกก้อ - หนองแปน เป็นแหล่งปลูกข้าวอินทรีย์ของอำเภอบ้านไผ่

หน่วยงานที่เข้ามาส่งเสริมสนับสนุน ได้แก่ วิทยาลัยการอาชีพขอนแก่น โดยมาสอนการทำขนมให้กลุ่มแม่บ้าน (เครือข่ายลุ่มน้ำชี)

ความต้องการของชุมชนต่อมหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้แก่ การส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ การศึกษาความเป็นไปได้ของการใช้พลังงานลมเพื่อการเกษตร (ปัจจุบันบ้านซีกก้อมีกังหันลม 1 เครื่อง เพื่อใช้ผลิตน้ำประปาหมู่บ้านและลดการใช้เครื่องสูบน้ำประปาไฟฟ้า แต่ยังขาดถังเก็บน้ำ) และการพัฒนาแก่งละว้าให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว

4.2.2.2.10 บ้านซีกก้อ หมู่ 13

ผู้ใหญ่บ้าน คือ นายสงัด จันทรเต็ม หมู่บ้านนี้มี 83 ครัวเรือน มีประชากรชายจำนวน 171 คน หญิง 167 คน ประชากรรวมทั้งสิ้น 338 คน ชาวบ้านมีอาชีพหลัก คือ ทำนา ประมง และอาชีพรอง ได้แก่ รับจ้าง เลี้ยงสัตว์ (วัว ควาย)

จุดเด่นของหมู่บ้าน คือ มีกลุ่มทอเสื่อ และชาวบ้านทำนารวม เกษตรอินทรีย์ - ชีวภาพ สำหรับจุดด้อยในหมู่บ้านเป็นเรื่องความเจ็บป่วยของชาวบ้าน ได้แก่ โรคพยาธิใบไม้ตับ และโรคน้ำกัดเท้า

ศักยภาพในการพัฒนาของหมู่บ้าน ได้แก่ การจัดหาพันธุ์ข้าวที่ดี มีคุณภาพมาปลูกในบริเวณนาข้าว เพราะดินดี และเป็นหมู่บ้านที่ติดแก่งละว้า สามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม

หน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุน ได้แก่ เครือข่ายลุ่มน้ำชี ในกิจกรรมอนุรักษ์พื้นที่ป่าแก่งละว้า และส่งเสริมศักยภาพชุมชนในการพึ่งตนเอง นอกจากนี้วิทยาลัยการอาชีพขอนแก่นได้มาสาธิตและอบรมทำขนมให้ชาวบ้านในหมู่บ้าน

ความต้องการของชุมชนต่อมหาวิทยาลัยขอนแก่น คือ ต้องการให้มหาวิทยาลัยขอนแก่นเข้ามาศึกษาค้นคว้าหาพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพและมีคุณสมบัติที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เพื่อพัฒนาทั้งปริมาณและคุณภาพของผลผลิตในชุมชน

4.3 การประเมินศักยภาพชุมชน/พื้นที่แก่งละว้า

ชุมชน/หมู่บ้านที่ศึกษามีลักษณะภูมิประเทศที่เป็นที่ราบลุ่มริมแหล่งน้ำแก่งละว้า ชาวบ้านทุกหมู่บ้านใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำแก่งละว้า ในการทำเกษตรกรรมได้แก่ เลี้ยงสัตว์ ทำการประมง และที่สำคัญมีการใช้น้ำจากแก่งละว้าเป็นแหล่งน้ำเพื่อการประปาในหลายหมู่บ้าน ลักษณะชุมชนเป็นชุมชนชนบทแบบดั้งเดิม ชาวบ้านและผู้นำชุมชนมีอัธยาศัยดี อบอุ่น และต้อนรับผู้ที่มาเยี่ยมด้วยความเต็มใจ ในชุมชนแต่ละชุมชนมีการจัดระเบียบชุมชน ให้การยอมรับและปฏิบัติตามกฎกติกาที่สร้างขึ้น เช่น การใช้ประโยชน์ที่ดินสาธารณะ การใช้ประโยชน์จากแก่งละว้าอย่างสร้างสรรค์ หมู่บ้านที่ทำการศึกษาดังกล่าว ตั้งเรียงรายอยู่ติดกันหนาแน่น การสุขาภิบาลในชุมชนยังไม่ดี ไม่มีร่องน้ำเพื่อระบายน้ำทิ้งของแต่ละหลังคาเรือน มีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรม เพื่อพัฒนาชุมชน และกลุ่มอาชีพ เพื่อเป็นรายได้เสริมให้กับกลุ่มและครัวเรือน อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาจะเห็นได้ว่าชุมชนพื้นที่แก่งละว้ามีศักยภาพในด้านต่างๆ ดังนี้

4.3.1 ศักยภาพด้านการงานอาชีพ

ประชาชนในพื้นที่ที่ศึกษาวิจัยพบว่ามีงานทำตลอดทั้งปี ส่วนใหญ่ทุกหมู่บ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ทำนา ทำไร่ อ้อย ไร่มันสำปะหลัง ประมง เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย รับจ้างทั่วไป มีแรงงานออกไปทำงานรับจ้างนอกหมู่บ้าน ในละแวกใกล้เคียง เช่น อำเภอบ้านไผ่ อาเภอบ้านฝาง โรงงานทำรองเท้า โรงงานแก๊ส โรงงานกระเบื้อง โรงงานตัดเย็บเสื้อผ้า และมีบางกลุ่มทำงานรับจ้างภายในหมู่บ้าน เช่น รับจ้างตัดเย็บเสื้อผ้าและกางเกงยีนส์ โรงงานทอผ้าไหม ผ้าฝ้าย รับจ้างบรรจุลำไย เป็นลูกจ้างที่ตลาดปลา และมีบางส่วนรับจ้างทำผลิตภัณฑ์แปรรูปจากบวบ ซึ่งเป็นสินค้า OTOP ของชุมชน จะเห็นได้ว่ากิจกรรมส่วนใหญ่ของประชาชนในพื้นที่นี้เกี่ยวข้องกับอยู่กับการประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงตัวเองและครอบครัว

4.3.2 ศักยภาพความเป็นชุมชนและวัฒนธรรมท้องถิ่น

วิถีชีวิตและศักยภาพความเป็นชุมชนของหมู่บ้านในพื้นที่แก่งละว้าที่ศึกษาในเขตตำบลบ้านไผ่ อำเภอบ้านไผ่ 4 หมู่บ้าน ตำบลเมืองเพีย อำเภอบ้านไผ่ 10 หมู่บ้าน และตำบลโคกลำราญ อำเภอบ้านแฮด 6 หมู่บ้าน รวมหมู่บ้านที่ศึกษาทั้งสิ้น 20 หมู่บ้าน พบว่าทุกหมู่บ้านมีความสัมพันธ์กันในลักษณะชุมชนชนบทดั้งเดิม มีประเพณีฮีต 12 คอง 14 ครบถ้วน มีการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพ การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศตามฤดูกาล มีงานบุญประเพณีต่าง ๆ เช่น งานบุญเบิกฟ้า บุญข้าวสาคู บุญกุ่มข้าวใหญ่ บุญกฐิน บุญข้าวจี่ บุญพระเวศ บุญบั้งไฟ หลังเสร็จจากการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม ชุมชนทั้งหมด มีกิจกรรมร่วมกันเกี่ยวกับศาสนา (ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ)หรือกิจกรรมรื่นเริงต่างๆ เช่น บุญส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่

บุญผ้าป่า บุญอุทิศส่วนกุศล งานบวช งานแต่งงาน งานลอยกระทง งานสงกรานต์ งานขึ้นบ้านใหม่ งานแข่งขันกีฬาสามัคคี โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง และความเป็นชุมชนชนบทแบบดั้งเดิมนั้น ทำให้ชาวบ้านยังคงมีความรักใคร่สามัคคีกันดี ให้ความเคารพนับถือผู้อาวุโสและผู้นำชุมชน เป็นครอบครัวขยายมีการพึ่งพาอาศัยกันในลักษณะเครือญาติขนาดใหญ่ เป็นครอบครัวที่สามีภรรยาแต่งงานอยู่ร่วมกัน มีสมาชิกในครอบครัวมากกว่า 3 – 5 คนขึ้นไปเป็นส่วนใหญ่

4.3.3 ศักยภาพด้านการศึกษาในชุมชน

โรงเรียนในชุมชนแก่งละว้ามีหลายแห่ง เป็นโรงเรียนที่รองรับเด็กนักเรียนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 เช่น โรงเรียนเบ็ญจมิตรวิทยาคม โรงเรียนบ้านป่า โรงเรียนบ้านหนองผือกอบง โรงเรียนบ้านเมืองเพี้ย โรงเรียนบ้านหนองนางขวัญ โรงเรียนบ้านซีกกค้อ โรงเรียนบ้านละว้า โรงเรียนบ้านดอนปอแดง โรงเรียนบ้านโคกสำราญ ศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย อ.บ้านไผ่ ประชาชนส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา นักเรียนที่เรียนจบชั้นประถมศึกษาใหญ่เดินทางไปเรียนที่โรงเรียนประจำตำบล หรืออำเภอ เช่น โรงเรียนเบ็ญจมิตร โรงเรียนสงเคราะห์ ที่ อ.บ้านแฮด มีบางส่วนที่เข้าเรียนที่ศูนย์ศึกษานอกโรงเรียนและทำงานไปด้วย สำหรับครอบครัวที่มีฐานะดีก็จะส่งบุตรหลานไปเรียนในตัวเมืองขอนแก่นและกรุงเทพฯ ในพื้นที่ที่มีผู้ที่เรียนต่อในระดับปริญญาตรี ปริญญาโทแต่ไม่มาก

อย่างไรก็ตาม ในด้านศักยภาพการศึกษานั้น แม้ว่าในพื้นที่จะมีสถานศึกษาในระดับอนุบาลถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 เพียงพอที่จะรองรับเด็กนักเรียนในชุมชนได้ หากแต่ชาวบ้านในบางครอบครัวยังมีความไม่มั่นใจในด้านคุณภาพของสถานศึกษาในชุมชน และบางครอบครัวต้องการให้บุตรหลานได้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นกว่าที่ชุมชนมี จึงมีการส่งบุตรหลานไปศึกษาในสถานศึกษานอกชุมชน ดังนั้นหากสถานศึกษาในชุมชนมีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและขยายระดับการศึกษาให้เพิ่มขึ้น ก็จะช่วยให้เด็กนักเรียนในชุมชนมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพและระดับการศึกษาที่สูงขึ้นได้

4.3.4 ศักยภาพด้านสาธารณสุขในชุมชนแก่งละว้า

สถานพยาบาลในชุมชนแก่งละว้ามีหลายแห่ง สามารถให้บริการรักษาพยาบาลประชาชนที่เจ็บป่วยด้วยโรคที่ไม่รุนแรง ซึ่งสถานพยาบาลในชุมชนแก่งละว้า ได้แก่สถานีนอนามัย (สอ.) ประจำตำบล/หมู่บ้าน ได้แก่ สอ. ต.โคกสำราญ อ.บ้านแฮด มี 3 แห่ง คือ สอ.บ้านเมืองเพี้ย สอ.บ้านเลียบเจือก และสอ.บ้านดง ส่วนที่ ต.เมืองเพี้ย อ.บ้านไผ่ มี 2 แห่ง คือ สอ.บ้านเมืองเพี้ย และ สอ.บ้านละว้า และในพื้นที่ตำบลบ้านไผ่ อำเภอบ้านไผ่ มี สอ.ต.บ้านไผ่ นอกจากนี้ยังมีศูนย์สาธารณสุขมูลฐาน (ศสมช.) อยู่ประจำในหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน มีบริการแพทย์แผนไทย มี ผสส.

อสม. ในพื้นที่ทุกหมู่บ้าน ซึ่งหากชาวบ้านเจ็บไข้ได้ป่วย ชาวบ้านในชุมชนแถบนั้นจะไปพึ่งอนามัย หากอนามัยไม่สามารถดูแลรักษาได้ ก็จะไปรักษาที่โรงพยาบาลบ้านไร่ โรงพยาบาลสิรินธร และ หากต้องรักษาโรคเฉพาะทาง เช่น โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง โรคมะเร็ง โรคพยาธิใบไม้ ตับ มะเร็งท่อน้ำดี ชาวบ้านจะเข้าไปรับบริการรักษาที่โรงพยาบาลศรีนครินทร์ หรือโรงพยาบาล ศูนย์ขอนแก่น

จะเห็นได้ว่าในพื้นที่มีสถานพยาบาลรองรับการรักษาพยาบาลโรคทั่วไปให้กับ ประชาชนในชุมชนอย่างทั่วถึง อีกทั้งประชาชนในชุมชนยังสามารถเข้าถึงสถานพยาบาลอื่นเพื่อ เข้ารับการรักษาโรคเฉพาะทางหรือโรคที่มีความรุนแรงที่อยู่นอกชุมชนได้ นอกจากนี้ การที่มีหน่วย แพทย์เคลื่อนที่จากมหาวิทยาลัยขอนแก่นที่เข้ามาให้การตรวจและรักษาโรคพยาธิใบไม้ตับให้กับ ประชาชนในชุมชนแก่จะว่า นับว่าประชาชนในพื้นที่ดังกล่าวสามารถเข้าถึงบริการด้านสุขภาพ อนามัยได้สะดวก

ในด้านสุขภาพอนามัยของประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แก่งละว้า นั้น พบว่าส่วนใหญ่มีสุขภาพดี (ร้อยละ 56.5) สำหรับโรคที่เป็นกันส่วนใหญ่คือโรคความดันโลหิตสูง (ร้อยละ 9.2) และโรคเบาหวาน (ร้อยละ 6.6) รองลงมาคือโรคโลหิตจาง (ร้อยละ 6.4) โรคเกี่ยวกับกระดูก (ร้อยละ 3.6) ในด้านพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์พบว่าประชาชนมากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 52.1) ดื่มแอลกอฮอล์ โดยในจำนวนนี้มีกลุ่มที่ดื่มหนักมากถึงร้อยละ 11.8 นอกจากนี้ประชาชนใน บริเวณแก่งละว้ามีประวัติสูบบุหรี่ร้อยละ 28.9 โดยในจำนวนนี้มีผู้ที่สูบบุหรี่และสูบทุกวันร้อยละ 54.7 อย่างไรก็ตามปัญหาด้านสาธารณสุขในบริบทของชุมชนหมู่บ้านรอบแก่งละว้าพบว่า ชาวบ้านเป็นโรคพยาธิใบไม้ตับจำนวนมาก ซึ่งโรคดังกล่าวเป็นโรคที่เกิดจากพฤติกรรมเสี่ยงจาก การบริโภคอาหารดิบ ซึ่งมีตัวอ่อนของพยาธิเข้าไปในร่างกาย พฤติกรรมการบริโภคอาหารดังกล่าว ทำให้ประชาชนเป็นโรคพยาธิใบไม้ตับกันมาก แม้ว่าหมู่บ้านจะมี อสม. เจ้าหน้าที่สถานีอนามัย ละว้า คณะแพทย์จากโรงพยาบาลศรีนครินทร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และสาธารณสุขจังหวัด ขอนแก่น มารณรงค์ให้ชาวบ้านรับประทานอาหารที่ปรุงสุกแล้ว เพื่อป้องกันโรคพยาธิใบไม้ตับ และมะเร็งตับก็ตาม แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ยอมเชื่อที่จะไม่รับประทานปลาดิบๆ เท่านั้น และยังนิยม รับประทานเนื้อวัวดิบๆ อยู่ เพราะอร่อยกว่ารับประทานเนื้อวัวสุก ซึ่งจะเห็นได้ว่าแม้จะมีการ รณรงค์เรื่องการบริโภคอาหารอย่างกว้างขวางก็ตาม แต่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการบริโภค อาหารของชาวบ้านในชุมชนยังไม่มากนัก

4.3.5 ศักยภาพด้านกลุ่มองค์กรชุมชนในแก่งละว้า

ศ.นพ ประเวศ วะสี ได้นำเสนอเกี่ยวกับเรื่องกลุ่มองค์กรชุมชนว่ามีความสำคัญ เป็นอย่างยิ่งของหมู่บ้าน ความเข้มแข็งของกลุ่มองค์กรชุมชนในหมู่บ้าน จะส่งผลให้การพัฒนา

ชุมชน สังคมเป็นไปอย่างยั่งยืน ซึ่งจากการศึกษาประชาชนในพื้นที่ที่ศึกษามีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ประจำหมู่บ้าน (บ้านเมืองเพ็ญ หมู่ 8) มีเงินหมุนเวียนถึงกว่า 300,000 บาท กลุ่มประมง (หมู่ 5 บ้านละว้า) กลุ่มไซเค็ม(บ้านดอนปอแดง หมู่ 5) กลุ่มปลาส้ม (บ้านละว้า หมู่ 5) กลุ่มแม่บ้านผลิตอาหารแปรรูป (บ้านธาตุ หมู่ 5) มีกลุ่มชาวบ้านเลี้ยงปลานิลจำหน่าย(บ้านหนองนางขวัญ หมู่ 9) มีงบประมาณในโครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจน (กข.คจ.) ในหลายหมู่บ้านงบประมาณมากกว่า 280,000 บาท ขึ้นไปหมุนเวียนอยู่ในชุมชนไม่มีระบบดอกเบี้ย มีโครงการแก้ไขปัญหาประปาหมู่บ้าน โดยจัดซื้อเครื่องสูบน้ำให้ชุมชนดำเนินการ (บ้านซีกกค้อ หมู่ 7) มีการรวมกลุ่มทำนารวม ผลิตข้าวและเมล็ดพันธุ์ในเครือข่ายชุมชนแก่งละว้า (บ้านซีกกค้อ หมู่ 13) พื้นที่นี้เกือบทุกหมู่บ้านมีกลุ่มทอผ้าไหม ไหมมัดหมี่ ทอผ้าฝ้าย มีกลุ่มผลิตปุ๋ยอัดเม็ดชีวภาพ (บ้านโคกสำราญ หมู่ 1) มีกิจกรรมสร้างฝายเพื่อแก้ปัญหาภัยแล้ง (บ้านหนองกุง หมู่ 10 ต.เมืองเพ็ญ) มีการส่งเสริมให้ชุมชนทำการเกษตรแบบอินทรีย์ ที่บ้านซีกกค้อ-หนองแบน ซึ่งถือเป็นแหล่งปลูกข้าวอินทรีย์ของ อ. บ้านไผ่ ในหลายหมู่บ้านส่วนใหญ่ชาวบ้านมีกลุ่มทอเสื่อ กกจำหน่าย มีการตั้งกลุ่มธูปฤาษี เพื่อนำไปจำหน่าย มีกลุ่มอาชีพทำดอกไม้จันทน์ (บ้านเมืองเพ็ญ หมู่ 1 ต.เมืองเพ็ญ) มีหลายหมู่บ้านพัฒนาเป็นชุมชนพอเพียง มีการเลี้ยงกบ ปลาตุ๊กในบ่อซีเมนต์ ทำเกษตรปลอดสารพิษ (ปลูกพืชผักปลอดสารพิษ) เลี้ยงกบคอนโด และปลูกพืชสมุนไพรทำยา อาทิ มะรุม แป๊ะดำปิ่น ว่านหางจระเข้ หญ้าหนวดแมว เป็นต้น มีโรงสีชุมชน มีการจัดกิจกรรมหมู่บ้านปลอดยาเสพติดเพื่อแก้ปัญหาเด็กและเยาวชนติดยาเสพติด นอกจากนี้ กลุ่มต่างๆ ในชุมชนยังมีความตั้งใจและพร้อมที่จะพัฒนาแก่งละว้าให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว อาทิ วัดมิ่งคลหลวง โพนใหญ่ มีลำห้วยกุดละว้า (บ้านละว้า หมู่ 5 ต.เมืองเพ็ญ) ห้วยจิก (บ้านเป้า หมู่ 3 ต.บ้านไผ่) และแหล่งท่องเที่ยวแก่งตะวันรอน (บ้านธาตุ หมู่ 5) แหล่งโครงการกระดูกและเครื่องปั้นดินเผาโบราณของ ต.เมืองเพ็ญ ที่ชาวบ้านในพื้นที่สามารถเล่าให้นักท่องเที่ยวผู้สนใจได้ฟังเป็นเสมือนมรดกเทศก์ชุมชนในแถบนี้ได้เป็นอย่างดี จะเห็นได้ว่าประชาชนในชุมชนสามารถรวมกลุ่มกันเพื่อเสริมสร้างศักยภาพทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมภายในชุมชนของตนเองได้อย่างเข้มแข็ง

4.3.6 ศักยภาพองค์กรที่เข้าไปสนับสนุน ส่งเสริมและพิจารณาให้งบประมาณ

การดำเนินกิจกรรมพัฒนาองค์กรชุมชน มีหลายหน่วยงานเข้าไปสนับสนุน ส่งเสริมพิจารณางบประมาณให้ชุมชน อาทิ สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน (ศูนย์มีชัย) ให้งบประมาณ 200,000 บาท ในการฝึกอาชีพแปรรูปอาหาร จัดสร้างถังเก็บน้ำฝนให้มีทุกหมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไผ่ให้งบประมาณ 15,000 บาท สำหรับการดำเนินงานกลุ่มเยาวชน บ้านธาตุ ค่ายศรัทธาจริยธรรมให้งบประมาณและส่งรถมาชุดรถจักรยานแก่งเพื่อพัฒนาแก่งตะวันรอน

ที่บ้านธาตุให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว คณะแพทย์จากโรงพยาบาลศรีนครินทร์ เข้ามาตรวจรักษาและรณรงค์เกี่ยวกับโรคพยาธิใบไม้ตับ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้งบประมาณ (7 ล้านบาท) ในการขุดลอกลำห้วยจิก (600 เมตร) ที่บ้านเป่า หมู่ 3 ใน ต.บ้านไผ่ องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น สภ.อ.บ้านไผ่ เข้ามาทำโครงการโรงเรียนสีขาว ชุมชนปลอดภัยเสถียร และเครือข่ายลุ่มน้ำชีเข้ามาทำโครงการคลองสวยน้ำใส จะเห็นได้ว่าองค์กร/หน่วยงานต่างๆ มีความพร้อมที่จะเข้าไปในพื้นที่เพื่อให้การสนับสนุนส่งเสริมทั้งในด้านความรู้ สุขภาพ สังคม และการพัฒนาพื้นที่ โดยได้รับความร่วมมืออย่างดีจากชุมชนแก่งละว้า

4.3.7 ศักยภาพในการใช้ประโยชน์จากแก่งละว้า

หมู่บ้านในชุมชนรอบแก่งละว้าส่วนใหญ่ มีการใช้ประโยชน์จากแก่งละว้าอย่างชัดเจน เช่น ตัดต้นธูปฤๅษีจำหน่าย ทำนาข้าวในบริเวณพื้นที่แก่งและในฤดูน้ำลดจะทำอาชีพประมง และมีบางครั้งเรือยนต์เป็นอาชีพหลัก โดยจะเลือกใช้อุปกรณ์ในการจับปลาที่เหมาะสมกับฤดูกาล เช่น ในฤดูน้ำหลาก มักจะเลือกใช้ ลอบ ตาข่าย (มอ่ง) ยอ(สะดุ้ง) ส่วนในฤดูน้ำลดมักจะเลือกใช้ เบ็ด ตาข่าย แห อวน การใช้ประโยชน์จากพื้นที่แก่งละว้าอย่างชัดเจนนี้เอง ทำให้ชุมชนมีความตื่นตัวทางด้านการอนุรักษ์แก่งละว้า หากมีเจ้าหน้าที่เข้าไปส่งเสริมกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับอนุรักษ์แก่งละว้ามักจะได้รับความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชนเป็นอย่างดี หมู่บ้านที่ใช้ประโยชน์จากแก่งละว้าในทางเศรษฐกิจที่ชัดเจน ได้แก่ บ้านหนองนางขวัญ บ้านเป่า บ้านดอนปอแดง บ้านโคกสำราญ บ้านชีก๊กคือ

สำหรับหมู่บ้านที่ใช้ประโยชน์จากแก่งละว้าทางอ้อม จะเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ห่างจากแก่งละว้า หรือ สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่ นอกจากจะประกอบอาชีพเกษตรกรรมแล้ว จะประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงาน หรือ สมาชิกในชุมชนมีอาชีพเสริมจากการส่งเสริมจากหน่วยงานของภาครัฐและเอกชน การใช้ประโยชน์จากแก่งละว้ามักจะอยู่ในรูปของการหาปลาในฤดูน้ำหลาก ใช้น้ำจากแก่งละว้าเพื่อการเกษตร เป็นต้น หมู่บ้านที่ใช้ประโยชน์จากแก่งละว้าทางอ้อมได้แก่ บ้านละว้า บ้านเมืองเพี้ย บ้านหนองหัวช้าง บ้านธาตุ บ้านป่าแดง บ้านโนนละม่อม

4.3.8 ศักยภาพด้านการพัฒนาและการศึกษาวิจัย

หากจะได้พิจารณาถึงชุมชนพื้นที่รอบแก่งละว้าที่มีศักยภาพหรือต้นทุนในการพัฒนาแล้ว จะเห็นได้ว่าชุมชน/พื้นที่ที่มีศักยภาพหรือต้นทุนในการพัฒนาจะเป็น หมู่บ้านที่สมาชิกในชุมชน มีการรวมกลุ่ม ประกอบอาชีพเสริม อาชีพที่สร้างรายได้ให้กับครอบครัว หรืออาชีพที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นผลจากการเข้าไปส่งเสริมของหน่วยงานภาครัฐ หรือ หน่วยงานเอกชน

การรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชนทำให้มีการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการพัฒนา มีความต้องการที่จะยกระดับหมู่บ้านชุมชนของตนเองให้ดีขึ้นกว่าเดิม ไม่ว่าจะเป็นทั้งด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ หรือ อื่น ๆ ซึ่งหมู่บ้านที่มีศักยภาพ / ต้นทุนในการพัฒนา ได้แก่ บ้านละว้า บ้านซีกก้อ บ้านเป้า บ้านธาตุ บ้านดอนปอแดง บ้านโคกสำราญ

สำหรับหมู่บ้านที่ต้องการการเสริมศักยภาพในด้านการพัฒนา นั้น ส่วนใหญ่มักจะเป็นหมู่บ้านที่สมาชิกในชุมชนประกอบอาชีพ รับจากจ้างจากโรงงาน หรือเป็นหมู่บ้านที่มีขนาดเล็ก ถึงแม้ว่าจะมีโครงการต่างๆ ที่เกิดจากนโยบายของรัฐบาลในแต่ละสมัยที่ลงไปถึงหมู่บ้านเหล่านี้ แต่ก็มักจะเป็นไปในรูปแบบของเงินกองทุน เช่น กองทุนในโครงการแก้ไขความยากจน กองทุนเงินล้าน เป็นต้น ประกอบกับการที่สมาชิกในชุมชนประกอบอาชีพรับจ้างทำให้ไม่สามารถรวมกลุ่มที่จะดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างสะดวกมากนัก รวมถึงการที่หมู่บ้านมีขนาดเล็กทำให้หน่วยงานจากภาครัฐมักจะไม่เลือกหมู่บ้านดังกล่าวในการเข้าไปส่งเสริมการรวมกลุ่มจากสาเหตุข้างต้นทำให้หมู่บ้านที่ต้องการการเสริมศักยภาพในการพัฒนามักไม่มีกิจกรรมเด่นๆ ในหมู่บ้าน หมู่บ้านที่ต้องการการเสริม ศักยภาพในการรวมกลุ่มได้แก่ บ้านเมืองเพี้ย บ้านหนองนางขวัญ บ้านหนองหัวช้าง บ้านโนนละม่อม และบ้านป่าแดง

จะเห็นได้ว่าหมู่บ้านที่มีความสำเร็จเป็นรูปธรรมในระดับพื้นที่ มักถูกหน่วยงานจากภาครัฐเข้าไปสนับสนุนในปีต่อๆ ไป เพราะต้นทุนความสำเร็จเดิมสามารถทำให้การดำเนินโครงการสะดวก และง่ายต่อการบรรลุต่อวัตถุประสงค์ของโครงการ แต่หมู่บ้านที่ยังไม่มีความสำเร็จ ในเชิงพื้นที่ หรือในเชิงรูปธรรม เช่น ไม่มีกลุ่มแม่บ้านประกอบอาชีพเสริม มักจะถูกละเลยจากโครงการสนับสนุนของภาครัฐ ทั้งในระดับท้องถิ่น อำเภอ หรือจังหวัด ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำกันระหว่างหมู่บ้านที่ประสบความสำเร็จในการยกระดับชุมชนตนเองให้เข้มแข็ง กับหมู่บ้านที่ต้องการการเสริมศักยภาพในการพัฒนา

สำหรับด้านการศึกษาวิจัยนั้น สามารถประเมินได้ว่า ชุมชนแก่งละว้ามีศักยภาพในการเข้ามาศึกษาวิจัยและพัฒนาในทุกพื้นที่ โดยมหาวิทยาลัยขอนแก่นสามารถใช้ชุมชน 20 หมู่บ้านใน 3 ตำบลของแก่งละว้าเพื่อเป็นชุมชนต้นแบบในด้านการสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมวิจัยและพัฒนาได้อย่างเต็มประสิทธิภาพเพราะผู้นำและประชาชนในแก่งละว้าทุกหมู่บ้านให้การยอมรับมหาวิทยาลัยขอนแก่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันวิจัยและพัฒนาในการเป็นหน่วยงานกลางเพื่อเชื่อมประสานหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดความร่วมมือในงานวิจัยและพัฒนาต่อไป